

καὶ ἀναβαλλομένου τὸν ἐφ' ἡμῶν ἔλεον, τοῦ δὲ αὐτοκράτορος βιασαμένου ἐκεῖνον θεοπειθῶς, καὶ καθελκύσαντος τὸ ἐκσίθεν ἀγαθὸν εἰς ἡμᾶς, οὕτω καὶ νῦν τὸν, ὡς ἂν τις εἴποι, αἰμοχαρῆ ζυγὸν (οἴδατε δὲ, ὅν λέγω) τὸν βαρβαρικόν, τὸν ἄλλως μὲν αἰδοῦλον, ἄρτι δὲ ζυγοῦ δίκην ἀναιδεούμενον, τρυφήλοις ἐπιπίπτειν, οἷς οὐδὲν τι δουλείας μέτεστιν, ἀπαγάγοι τῶν ἀσυνήθων ἀυχένων, θρυσηθέντα καὶ ῥαγέντα καὶ πᾶν τοιοῦτον παθόντα κακόν· δι' οὗ ἐπιλάθεται μὲν τοῦ ζυγοῦ εἶναι, ἀποταχθήσεται δὲ εἰς πυρκαϊάν, ὅποیان ἀποτελεῖ συμφορὰ δουλώσεως. Πάντως γὰρ ὁ τῆς περὶ ἡμᾶς ἐλευθερίας ἐκείνης Θεὸς ὁ αὐτός ἐστι καὶ νῦν, οὕτω δὲ αὐτοκράτωρ ὁ αὐτός. Καὶ γένηται ἂν καὶ νῦν κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο, εἴπερ αὐτοὶ ἐθέλομεν, οὐκ ἐν χρόνῳ πλάται, ἀλλὰ τάχιον· εἰ δὲ μὴ, ὡς ἐν ῥίπτῃ ὀφθαλμοῦ, ἢ κατὰ ἀστραπῆς τάχος, καὶ ὅ φασι πρὶν ἢ καὶ εἰς ἐντελεῖς νοῦσαι ἢ εὐξασθαι· ἢ καὶ αὐτὰ ὁ Θεὸς δύνανται, ἀλλ' οὖν θάττον ἢπερ ἐλπίζομεν. Καὶ ἔστιν αὐτὸ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκείνων, τῶν ἐν τῇ αἰγματοσίᾳ, τεκμήρασθαι. Εἰ γὰρ τότε, ὅτε οὐδεμία ποθὲν ἐλπίς ἐνέλαμπεν, οὐδὲ τρίμηνος ὠροθεσμία τετέλεστο, εἰς ὀλόκληρον καὶ ἐρρύσθημεν, ἴων εἴχομεν, μεγάλων κακῶν, ὡς οὐκ ἂν οὐδὲ ἐλογίσαιτο τις· τῷ παντὶ πλέον ἐνταῦθα ἔσται ταχὺ ῥαστώνη τοῖς οὐκ εὖ πύσχουσιν, εἰ μόνον κατανογῶμεν βαθέως, καὶ στόμασι πεπλατυσμένοις καὶ οὕτω πεπληρωμένοις Θεοῦ ἐκβοήσομεν πρὸς ἐκεῖνον τὰ ἰλαστήρια. Οὕτω γὰρ κλινεῖ τὸ οὖς αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπιμελήσεται πάντων εἰς εὐζωίαν, καὶ τοὺς ἐν ζυγοῖς ἀδικοῦντας, οὐκ ἀνθρώπων υἱούς, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτοῖς θηριῶδες καὶ ἀλόγιστον ψευδομένους τὸν ἀνθρώπου, ἀφαντώσει ῥοπῇ ζυγοῦ τοῦ ἄνωθεν καὶ οὕτω τὰ πρῶην ἡμῶν ἐμπολιτεύσει ἀγαθὰ εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ αἴνεσιν, τὴν εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A caelo volente, sed etiam super nos misericordiam immittente, dominatore autem illum per obedientiam cogente, et exinde bonum in nos elicente, ita et nunc illud, ut dici potuerit, jugum sanguine gaudens (scitis autem quod dicam) illud barbaricum, illud aliunde semper servum quidem, sed nunc jugi instar impudenter audens sese cervicibus imponere, quibus nihil est cum servilitate commune, ab insolitis collis abducat constractum et diruptum et quocunque tali malo affectum: unde obliviscatur quod sit jugum, collocetur autem in rogam, qualem efficit servitutis strages. Prorsus enim Deus illius nostræ libertatis et nunc idem Deus est, sicut et dominator idem. Nunc etiam fieret juxta bonum istud, si quidem vellemus, non in longo tempore, sed citius; sinon quasi in ictu oculi, vel juxta fulguris velocitatem, et quod dicitur, priusquam vel omnino cogitetur vel rogetur. Et hæc ipse potest Deus velocius quam speramus. Et hoc ex illis nostris in captivitate tormentis conjiciendum est. Si enim tunc, cum nulla spes appareret, nec ullum trimestre signum perfectum esset, omnino liberati sumus ab his quæ perferebamus, malis adeo magnis, ut nemo computare ea posset; multo magis hic erit brevi sublevamen illis qui non prospere degunt, dummodo profunde contriti simus, et oribus apertis, et sic Deo repletis, ad illum quæ propitiationem movent proclamemus. Sic enim ad nos inclinabit aurem, omnesque cum benevolentia curabit, et eos qui injuste agunt in jugis, qui non hominum filii sunt, sed sua feritate et irrationabilitate mentiuntur hominem, inclinatione trutinæ cælestis dissipabit: et sic in patria nobis primitiva bona restituet, ad ipsius gloriam et laudem, quæ est in sæcula sæculorum. Amen.

EJUSDEM

IN SANCTAM QUADRAGESIMAM

ORATIO III.

Τοῦ αὐτοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης λόγος προλαληθεὶς τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ὡς ἔθος.

α'. « Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας. » Δύο τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐννοίας προίσχεται, ὧν μία μὲν αὐτῆ Μακάριος ἐστὶν ἐν ἀνθρώποις ὁ πρῶτα μὲν ποιήσας, εἶτα καὶ λόγοις διδάξας τὰ ἐς ὅμοιαν ποιήσιν, ὡς χρειῶν ὄν τὸν μαθόντα ποιεῖν ἀγαθόν, οὕτω

D *Ejusdem Eustathii Thessalonicensis in sanctam magnamque Quadragesimam, juxta morem, oratio præparatoria.*

1. Beatus qui fecit et docuit¹³, » Duos hoc dictum præ se fert sensus, quorum unus quidem hic est: Beatus est inter homines, qui primo quidem fecit, deinde vero quæ facienda sunt ad similem operationem, sermonibus docuit, quasi necesse

¹³ Matth. v, 49.

foret eum qui facere bonum est edoctus, sic et alios docere; cujus porro virtus est munus acceptum partim ab hominibus, partim a Deo, plerumque ab ambobus; ita ut ei qui non adhuc fecit et operationem, velut quis naturaliter sapiens docet, merito cavendum esset, ne sibi diceretur: Numquid unquam ipse fecisti quod nunc doces? et sic erubesceret pudore. Talis est quidem prædicti verbi unus sensus. Alter autem hic est: Beatus qui fecerit, et hac quidem operatione sola docuerit et alios idem facere bonum.

2. Duarum istarum sententiarum prima quidem proposita simpliciter homini convenit, quatenus artis est forma, juxta quam non aliter quis edocere potest, nisi prius exercitatione experimentoque docenda facere sciverit. Posterior autem juxta quam aliquis operans statim erudit et instruit et efficit quosdam scientia præditos, nihil docens, sed silens ad ea quæ ad methodicam pertinent disciplinam, aliquid est divinius, et non secundum hominem artis peritum, sed archetypum, et cum mundo primitivo exortum, et ideo primitivum, et sic honorandissimum. Etenim ab initio Deus fecit et sic edocuit, angelos cum primo condidit, terram formavit, cælos creavit, et inter illa, multa varia, quæ vix aspicere possunt, disseminavit: ex quibus factis efformari potuisset his posterior omnis homo, licet nihil unquam a doctoribus audisset. Cum autem mundi præclara, de quibus et per quæ laudatur Deus, non valeret ipsa docere hominem, sese quomodocumque acciderit tyrannem, et ad eum qui fecerat et ita docuerat non se vertentem, ut imitationi juxta vires ad imaginem illius effingeretur; tunc Creator desuper in terram plasmat: parcens, illapsus et loquens animal ad salvandum ipsius genus indutus, præfatæ prioris sententiæ factus est, ad faciendum personaliter ea quæ meliorem verum hominem reddunt, et illa docendum, et seipsum humanæ perfectionis exemplar ostendendum. Et ita quidem omnis qui facit et per eandem operationem docet, antequam videretur, juxta quod est divinius, illum qui facit et docet, sive qui præcedit ad opera, deinde doctrinam ipsis addit, et edoctis adjicere: Quemadmodum me videtis facientem, ita et vos facite. Atque ita plerumque aratur et seminatur fructuose nostræ conversationis ager per œconomiam tum facientis tum docentis.

3. Sic autem stabilito duabus sententiis isto: « Beatus qui fecit et docuit, » aliquid magis extraneum præsecundo superanimadverto. Potest enim aliquid boni fieri ab homine, quin ullam statim habeat doctrinam, ita ut per illud quidem ascendatur ad ea quæ sunt ante sæcula, ad veram beatitudinem, ad felicitatem immortalis Dei; siquidem ille beatus et immortalis supra quæ nobis eo veniunt

καὶ ἑτέροις διδάσκειν· οὗ δὲ ἀρετὴ τὸ ἔμμηστον πῆ μὲν ἀνθρωπίνως, πῆ δὲ ἐκ Θεοῦ, ὡς τὰ πολλὰ δὲ ἐξ ἀμφοῖν· ὡς ἡ γὰρ μὴ πεποιηκὸς ἔτι, ἀλλὰ διδάσκων εἰς ἔργον, οἷα καὶ τις θυμύσοφος, εὐλαβοῖτο ἂν εἰκότως, μὴ ποθεν ἀκούσοι τό· Ἄρα γὰρ πεποικῆκας ποτε αὐτός, ὃ νῦν διδάσκεις; καὶ οὕτως αἰσχυνοῖται κατακαλυψάμενος. Καὶ αἴτη μὲν ἐννοία μία τοῦ προτεθειμένου ῥητοῦ. Δευτέρα δὲ τό· Μακάριος, ὃς ἂν ποιήσῃ, καὶ οὕτως ἐν μόνῳ τῷ πεποιηκέναι διδάξῃ καὶ ἑτέρους ποιεῖν ἀγαθὸν ὁμοιον.

β'. Τοῦτων τῶν δύο ἐννοιῶν ἡ μὲν προβεβλημένη πρώτη ἀνθρώπῳ ἐπιπρέπει τῷ ἀπλῶς, ἰνδαλίμα τέχνης οὕσα, καθ' ἣν οὐκ ἔχει τις ἄλλως διδάξαι, εἰ μὴ πρότερον ἐγγυμνασάμενος καὶ καταλαχῶν εἴσεται ποιεῖν, ὃ μέλλει διδάσκειν. Ἡ δὲ δευτέρα, καθ' ἣν ποιῶν τις αὐτίκα καὶ παιδεύει καὶ συνετίζει καὶ ἀποτελεῖ τινὰς ἐπιστήμονας, μηδὲν τι διδάσκων, ἀλλ' ἔρειμῶν τὰ εἰς μεθοδικὴν ἀκολουθίαν, θειότερόν τι ἐστὶ, καὶ οὐ κατ' ἀνθρώπον τέχνης εἰδήμονας, καὶ ὀρχέγονον καὶ συγκαταβεβλημένον τῷ κόσμῳ ἐν ἀρχῇ, καὶ διὰ τοῦτο πρωτεύον, καὶ οὕτω τιμιώτατον. Ἀρχῆθεν μὲν γὰρ ὁ Θεὸς πεποίηκε, καὶ οὕτως ἐδίδαξεν, ἀγγέλους προὑποστήσας, γῆν κεντρίσας, οὐρανὸν ὑποστήσας, τοῖς διὰ μέσων μεστήσας, τοῖς πολλοῖς καὶ ποικίλοις καὶ δυσθεωρήτοις· ἐξ ὧν πεποιημένων εἶχεν ἂν συνετίξεσθαι ὁ μετ' αὐτὰ πᾶς ἄνθρωπος, εἰ καὶ μηδὲν τι διδασκαλικῶς ποθεν παρήγγελλτο. Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐγκόσμια καλὰ, ἐφ' οἷς καὶ δι' ὧν αἰνεῖται Θεὸς, οὐκ ἴσχυον αὐτὰ διδάξαι τὸν ἄνθρωπον, ζεμῶμενον, ὅπως ἂν καὶ τύχοι, καὶ τοῦ πεποιηκότητος καὶ οὕτω δεδιδαχότητος μὴ ἐπιστρεφόμενον, ἵνα τῇ ἐς δυνατὸν ἐκμιμήσει πρὸς ἐκεῖνον ἐξεικονίζηται· τότε δὲ κατελθὼν ὁ ποιητὴς ἄνωθεν εἰς γῆν φειδοῖ τοῦ πλάσματος, καὶ τὸ ἀληθινὸν ζῶον ἐνδυσάμενος ἐπίσω τῆς τοῦ κατ' αὐτὸ γένους, γέγονε τῆς ἐκτεθειμένης πρώτης ἐννοίας, τοῦ καὶ ποιῆσαι αὐτὸ τὰ βελτιοῦντα τὸν ὄντως ἄνθρωπον, καὶ ἐπ' αὐτοῖς καὶ διδάξαι, καὶ παράδειγμα ἑαυτὸν θίσθαι τῆς κατ' ἄνθρωπον τελειότητος. Καὶ οὕτω μὲν ἅπας ὁ ποιῶν, καὶ διὰ μόνου τοῦ ποιεῖν διδάσκων, προτερεύει κατὰ τὸ θειότερον δόξοι ἂν τοῦ καὶ ποιούντος καὶ διδάσκοντος, εἴτ' οὖν προάγοντος εἰς ἔργα, εἴτα καὶ τὸ διδασκαλίον αὐτοῖς ἐπάγοντος, καὶ ἐπιλίγειν τοῖς διδασκομένοις, ὅτι καθὰ ἐμὲ ποιούντα βλέπετε, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε. Καὶ τοίνυν ὡς ἐπιπολὺ ἀροῦται καὶ σπείρεται εἰς τελεσφόρον ἡ τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου ἄρουρα, οὕτω συζυγία διοικονομουμένου τῇ ἐκ τε τοῦ ποιούντος, ἐκ τε τοῦ διδάσκοντος.

γ'. Οὕτω δὲ καθεσταμένου δυσὶν ἐννοίαις τοῦ « Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας. » προτεπιθεωρῶ τῇ δευτέρῃ καὶ τι παραδοξότερον. Ἦστι γὰρ ποιεῖσθαι τι ἀγαθὸν πρὸς ἄνθρώπου, καὶ διδασκαλίαν μὴ ἔχειν εὐθὺς ἠντιναοῦν, καὶ ἀναδραμεῖν μὲν εἰς τὰ πρὸ αἰώνων, εἰς τὴν ὄντως μακαριότητα, τὴν κατὰ τὸν ἀθάνατον Θεόν· εἶγε ταυτὸν μακάριον εἶπεῖν καὶ ἀθάνατον ἀτεχνῶς ἐστὶν ὑπὲρ

τὰ καθ' ἡμᾶς. Εἰργάζεται μὲν γὰρ αἰεὶ πάντως ὁ πρὸ τοῦ κόσμου θεὸς τὰ ἑαυτοῦ, ὃς καὶ ἕως ἄρτι ἐργάζεται· οὐκ εἶχε δὲ τινὰ τὸν διδασκόμενον, ἀλλ' ἦν αὐτὸς αὐτόχρημα ἐν τοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ προαιώνιος τις ἀβραμῆ δρᾶσις, μὴ ἐκδιδάσκουσα, ἧς ἐφικέσθαι οὐκ ἂν δύναίτο νοῦς ἀνθρώπινος, ὅτι μηδὲ ἀγγελικός.

δ'. Ἐνδείξεται δὲ τις ὁμοίως αὐτὴν πρὸς ἀμυδρὰν ἔμφρασιν, τοὺς ὕστερον μιμητὰς τοῦ τοιοῦτου καλοῦ ἀσκητὰς διαχειριστάμενος· οἱ πρὸς τὸ δυνατόν ἀνθρώποις ὅμοιον ἐκτυπούμενοι, καὶ παραθεβυσμένοι γωνίαις πνευματικαῖς, καὶ σπηλαίοις καὶ ὁπαῖς γῆς ἐγκυτακεκρυμμένοι, καὶ μόνιαι τοῖς ὄρεσιν ἐνδικιτῶμενοι, καὶ οὕτω ποιῶντες τῇ προανάρχῳ θεῷ φίλα, οὐδένα διδάσκουσιν ἐμφανῶς, εἰ μὴ ἄρα ἐξ αὐτῶν οὐχ ἐκόντων ὕχετός τις ἐκτρέχει ὡς ἐκ πηγῆς ἀπορρύτου, ἢ καὶ διαύγεια ἐκλάμπει καθὰ καὶ ἀκτὶς ἐξ ἡλίου, ὁ μὲν ἀρδευίων διδασκαλικῶς, οἷς ἂν ἐπιδράμοι, ἢ δὲ φωτίζουσα, οἷς ἂν ἐπιλάμφοι. Προτίθενται μὲν γὰρ λανθάνειν οἱ κατὰ θεὸν ἀσκούμενοι, καὶ αὐτῷ μόνῳ ἀρέσκων πειριώμενοι, καὶ οὕτω ποιητικοὶ τοῦ καλοῦ· οὐκ ἔχουσι δὲ κρύπτεσθαι καθὰ καὶ λύχνοι μοδίῳ σκεπόμενοι, ἀλλ' ἐκφαίνονται πολυτρόπως, θεοῦ ἀνακαλύπτοντος· ἐπὶ μηδὲ ἥλιος ὑπὲρ γῆς θέων ἀφανίσαι ἂν ἑαυτὸν, εἰ μὴ μάλα μύρια νέφη ἐπιπροσθοῦντα ἐπιλυγάζει τὸ κατ' ἐκείνον φῶς.

ε'. Καὶ ἰδοὺ καὶ τοῦτο τρίτον τι θεῖον διδασκάλιον ἐν ἀνθρώποις· ὑπεξηρήσθω γὰρ τὸ αὐτοῦ θεϊότατον προαιώνιον ἀρχέτυπον. Ὑποννοεῖται δὲ τι πρὸς τοῖτοις καὶ τέταρτον, ἀντίθετον τῷ ποιῶντι μὲν, οὐκ ἐκλαλοῦντι δὲ διδασκαλικῶς· καθ' ὃ λαλεῖ τις τὰ ἀγαθὰ, πράττων οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ παραινῶν μὲν τὰ λύφονα, οἷς δὲ αὐτὸς πράττει, ἀπὸντροχος ὢν οἷς λαλεῖ. Καὶ δῆλοι τὴν τοιαύτην διδασκαλικὴν παράθεσιν ὁ παραδοὺς μέγιστος μυσταγωγὸς τὸ· « Μάντα, ὅσα ἂν εἴπωσιν ὑμῖν οἱ ἱερεῖς ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. »

ς'. Τεσσάρων οὖν τούτων ἐκτεθειμένων ἡμῖν τῷ τῆως, ἐνὸς μὲν τοῦ καταμόνας ποιεῖν τὰ πρὸς ἀρετὴν, ἐνὸς βλέποντος ὡς καὶ διδασκῆναι· δευτέρου δὲ τρόπου ἄλλον μονάζοντος, τοῦ μὴ ποιεῖν μὲν ἀγαθὰ, διδάσκειν δὲ ἑτέρους αὐτά· τρίτου δὲ τοῦ ποιεῖν μὲν ἔργα θεῷ ἀρέσκοντα, καὶ οὕτω πῶς ἀφώνως διδάσκειν, προφορὰν δὲ μὴ ἐκδιδόναι διδασκαλικὴν· καὶ τετάρτου καὶ ἐντελεστεροῦ τὰ εἰς ἀρετῆς τελειωτάτην μάθησιν, τοῦ καὶ ἐργάζεσθαι τὰ δεόντα, καὶ γλώσση προάγειν εὐμεθόδως προθέσει, τοῦ καὶ ἄλλως ἐπαγαγέσθαι πρὸς τὸ ἐνάρετον, καὶ οὕτω πληθύναι τῇ θεῷ θεράποντα, καὶ στρατολογῆσαι κατὰ δαίμόνων αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῷ στρατηγῷ (τὸ γὰρ λοιπὸν καὶ πέμπτον τὸ μήτε ποιεῖν, μήτε διδάσκειν, σκουρακιστέον ἐκ τῶν κατ' ἀνθρώπου, τῷ παντὶ δὲ μάλιστα ἐκ τῶν θεῶν. Δῆλον γὰρ, ὅτι οὐδενὶ τῶν τοιούτων ἤρμοσται, ἀλλὰ φύλῃ τῇ κατὰ τὸν δαίμονα ἰσχύεται. Διαγραπτέον δὲ ἄλλως καὶ τὸ

A dicendus est. Operabatur enim prorsus ab æterno quæ spectant ad seipsum, ante mundum existens Deus, qui usque nunc etiam operatur; non autem habebat aliquem qui doceretur, sed ipse solus in suis operationibus erat. Et ecce hæc æterna quædam est operatio non docens, ad quam attingendam non sufficit mens humana, imo nec angelica.

4. Attamen aliquis eam sub obscura demonstrabit imagine, qui hujusmodi boni posterius imitatores manifestabit ascetas: qui juxta quod hominibus possibile est similes expressi, angulisque spiritualibus intromissi, et speluncis et foraminibus terræ absconditi, solitariique super montibus conversantes, et ita quæ Deo immortalī placita sunt agentes neminem manifeste docent, nisi ex illis invisibilis aliquis tanquam ex invisibili fonte erumpat fluvius, vel claritas tanquam e sole radius emicet, ille quidem cum magisterio fluens in suo cursu, ista vero illuminans suo splendore. Proponunt enim sibi latere secundum Deum sese exercentes et ipsi soli placere studentes, atque ita bonum facientes: non autem possunt abscondi sicut lucernæ modio coopertæ, sed, Deo revelante, diversimode refulgent: nam neque sol super terram ambulans sese potest abscondere, nisi nubes innumeræ interpositæ lumen illius velent.

5. Ecce tertium quid divinum in hominibus magisterium; subducatur enim ipsius divinissimum et æternum archetypum. Concipitur autem insuper aliud quod quartum, oppositum illi qui quidem facit, sed non magistraliter loquitur juxta quod aliquis loquitur bona, nihil faciens tale imo exhortans quidem ad meliora, illis autem quæ ipse facit, contrarius his quæ loquitur. Hanc doctrinæ traditionem manifestat maximus ille mystagogus qui dixit: Omnia quæ dixerint vobis sacerdotes facere, facite; secundum autem illorum opera, nolite facere.¹⁴ »

6. E quatuor igitur a nobis hucusque expositis, uno quidem, quod privatim ea quæ sunt virtutis agantur, uno vidente ut etiam doceatur; secundo vero, per alium modum separatim agentem, quod quidem non agantur bona, sed illa cæteri doceantur; tertio autem, quod agantur quidem opera Deo placentia, et sic aliquo modo sine voce doctrina tradatur, sed non fiat documentorum enuntiatio; quarto vero et ad perfectissimam virtutis disciplinam perfectiore, quod debita agantur, et lingua ex proposito exponantur agenda; quod cæteroquin ad virtutem alii trahantur, et sic multiplicentur Dei servi, et a docente, tanquam duce, contra dæmones inscribantur milites (hoc reliquum et quintum: neque facere, neque docere, contumeliose rejiciendum est e rebus humanis, maxime vero e divinis. Evidens est enim quod illorum nulli competit, sed genti quæ secundum dæmonem est, ap-

¹⁴ Matth. XIII, 3.

propriatur. De cætero vero sextum inter hujusmodi conscribendum est: facere quidem, sed non posse docere propter discipulorum indocilitatem. Excluditur enim hoc ipsa a beatitudine; siquidem beatus est qui loquitur ad sedulos auditores, sed conditio talis non est ejus, qui ad indociles loquitur, velut ille qui rupi lyra præcinit) — expositis igitur his, ut diximus, illud quidem supra positum, et ita primum in præfatis, sanctorum solitarie viventibus proprium est, qui prorsus ad mentem se purificantes, et quod in ipsis et spirituale quasi conglomerantes, et punctis adeo tenuibus ut invisibilia fere dicantur, ad terram et terrena pertinentes, alii nulli student, nisi Deo soli, accuratissime salutaria curantes, et, uti quis non absurde dixerit, in rebus virtutis aperte parcissimi: non genus computantes, non reputantes tributum; non familiam in ratione tenentes, nec rempublicam, sicut nec divitias, nec famam, nec ipsam totum mundum, sed econtra ad perfectionem solitarie viventes, et sicut fugati a malo fugientes, ut semelipsos salvificent, contenti, si sola mundi fugi seipsos homines perfectos Deo sisant; opinantes, quod ipsi non exinde crimina incurrant, si non alios humanæ societatis lege juvent. Laudabiliter enim judicant unumquemque hominem ad salutem sibi sufficere, si velit, nulloque egero alieno exemplo, vel ductu, vel directione; quia Deus, sine acceptione personarum, nobis largitus est animi principatum ipsiusque divitias, atque omnibus æqualiter, tanquam pater prole felix et liberum amans, principatus ambrosiam et neclar instillavit, ex quo immortaliter vivere, si placet, valemus.

7. Supernumerant autem isti solitariæ operationis ascetæ, viventibus absconditi, et facientes quidem, sed non docentes, quinimo quidquid ad docendum attinet in semetipsis suffocantes et circumscribentes, quod quemadmodum qui sano regitur oculis ad sensum attinentibus, manu ducente non eget ad ambulandum, ita nec qui mentem sortitus est, et sic a Deo illuminatur, non habet aliunde querendam ad bonum duccionem, quam Deus abunde dispensavit et per vitam dispensat, nisi quisque semetipsum obnubilet et obtæcet, lumen intorcludendo, et sic abscondendo passionibus illum, qui in homine est, divinissimum solem.

8. Et ita quidem hujusmodi contra demones athletæ hominibus quidem ignoti, soli autem Deo cogniti, actores factoresque virtutis sunt; quos plerumque secreta loca subducunt, ut sunt aurea metalla, quæ fodi et in humanum numisma offingi fugiant, eo quod ad superficiem non attinent, sed in profundo terræ, ne videantur, se immergunt vel abscondunt. Quibus autem bonum non in animæ profundo jacet, sed in sola lingua, superficialiter supernatat, et sic manifestum apparet; qui quidem alios docent semetipsos relinquunt ruditer ac

ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἔκτον, τὸ ποιεῖν μὲν, μὴ ἔχειν δὲ διδάσκειν διὰ τὸ ἐν τοῖς μαθητευομένοις ἀνέχουσι. Ἀπύκνισται γὰρ μακαρισμοῦ καὶ αὐτό· εἴ γε μακάριος μὲν ὁ λέγων εἰς εὐπειθεῖς ἀκοάς, ἀναλόγως δὲ οὐ τοιοῦτος ὁ πρὸς ἀνηκόους λαλιῶν καθὰ καὶ ὁ πρὸς πτέραν λυρῖζων) — ἐκτεθειμένον οὖν τούτων, ὡς ἔφαμεν, τὸ μὲν ὑπερκείμενον καὶ οὕτω πρώτιστον ἐν τοῖς προκειμένοις τοῖς ἐρημάξουσιν τῶν ἀγίων ὡσιώται, οἱ ἀποκαθαράντες εἰς ἀτόχρημα νοῦν ἑαυτοῦς, ἢ καὶ ὡς οἶον ἀποσφαιρώσαντες τὸ ἐν αὐτοῖς νοερόν, καὶ σημείοις οὕτω βραχυτάτοις καὶ ὡς εἰπεῖν ἡμέρῃσιν ἐφακτόμενοι γῆς καὶ τῶν περὶ γῆν, πρὸς οὐδενὶ ἄλλῃ τὸν νοῦν ἔχουσιν ἢ πρὸς μόνῃ τῇ θεῷ, ἀκριβολογούμενοι τὰ σωτήρια, καὶ, ὡς ἂν τις εἴποι· οὐκ ἀφυῶς, κινδίκουόμενοι ἀπλάστως τὰ εἰς ἀρετὴν, οὐ προσλογιζόμενοι γένος, οὐ φυλὴν ἐνθυμούμενοι, οὐ φητήρην ἐν λόγῳ ποιούμενοι, οὐ φιλιαν ἐν ἀριθμῷ τιθέμενοι, οὐ πολιτείαν, οὐ περιουσίαν, οὐ γνωριμότητα, οὐ κόσμον αὐτὸν ὅλον· ἀλλὰ μονάζοντες ἐς ἀκρίθειαν καὶ κατὰ τοὺς προτροπάδην ἐκ πηθῆν κακοῦ φεύγοντας, ἵνα σφᾶς αὐτοὺς περισώζωνται, ἀρκούμενοι, ἐὰν τῇ τοῦ κόσμου φυγῇ μόνῃ αὐτοὺς ἀνθρώπους τελείους περιστήσῃσι τῷ θεῷ· φιλοσοφούντες, οὐδὲν αὐτοῖς ἐντεῦθεν αἰτίημα ἐπισπᾶσθαι, εἰ μὴ ἄλλους ὠφελυῖεν ἀνθρωπίνης κοινωνίας νόμῳ. Κρίνουσι γὰρ ἐπαινετῶς ἕκαστον ἀνθρώπον ἀρκίον ἑαυτῷ εἶναι πρὸς σωτήριαν, εἴπερ ἐθέλει, καὶ μηδεμιᾶς ἐπαισάκτου θείσθαι διδασκαλίᾳ ἢ χορηγίᾳ ἢ ὁδηγίᾳ· ἵτι μὴδὲ ἑτεροζήλως ὁ θεὸς ἐμέρισεν ἡμῖν τὸ ἡγεμονικὸν καὶ τὸν κατ' αὐτὸ πλοῦτον, ἀλλὰ πᾶσιν ἐπίσης οἶα καὶ πατὴρ εὐπαις καὶ φιλότεκνος τὸ κατ' ἡγεμονίαν καὶ ἀμβρόσιον καὶ νεκτέρεον ἐνεστάλαξε, δι' οὐ ἀθανάτως βιοῦν ἐξισχύομεν. εἴπερ βουλόμεθα.

ζ'. Συνεπιλογίζονται δὲ οἱ τῆς μονήρους ποιήσεως ἀσκητὰ οὗτοι, τοὺς βιοῦντας ἀπὸ ρυπτόμενοι, καὶ οὕτω ποιῶντες μὲν, οὐ διδάσκοντες δὲ, ἀλλὰ τὸ πᾶν τοῦ διδάσκειν καταπνίγοντες ἐν ἑαυτοῖς καὶ περιγράφοντες. Καὶ ἵτι, καθάπερ ὁ διοικονομούμενος ὑγιῶς ὀσθαλμοῖς, τοῖς πρὸς αἴσθησιν, οὐ προσδέεται τοῦ χειραγωγοῦντος εἰς βᾶδισιν, οὕτως οὐδὲ ὁ νοῦν εἰληχῶς καὶ θεοῦθεν οὕτω πεφωτισμένος ζητοῖ ἂν τὴν εἰς τὸ καλὸν ποδηγίαν ἐτέρωθεν. Ἦν ὁ θεὸς καὶ ἐνεδαφιλεύσατο καὶ ἐνδαψιλεύεται διὰ βίου, εἰ μὴ αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτὸν ἀχλύει καὶ σκοτίζει, ἐπιπροσθῶν, καὶ οὕτως ἀποκρύπτων πάθει τὸν ἐν ἀνθρώπῳ D θειότατον ἥλιον.

η'. Καὶ οὕτω μὲν οἱ τοιοῦτοι κατὰ δαιμόνων ἀθληταί, ἀνθρώποις μὲν ἄγνωστοι, θεῷ δὲ μόνῃ γνωστοί, πρηκτῆρες καὶ ποιηταί γίνονται ἀρετῆς· οὐς ὡς τὰ πολλὰ οἱ ἀνακεχωρητότεροι τόποι ὅποια καὶ μέταλλα χρυσᾶ ἐνδομοχούσιν, ἐκπεφευγῶτα τὰ σφάλματα καὶ εἰς νόμισμα τοποῦσθαι ἀνθρώπινον, διὰ τὸ μὴ τῆς ἐπιπολῆς εἶναι, ἀλλ' ἐν βάθει γῆς τὰ γε εἰς ὕβριν ὑποδύεσθαι, ἢ καὶ καταδύεσθαι. Οἷς δὲ τὸ ἀγαθὸν οὐκ ἐν βάθει κεῖται ψυχῆς, ἀλλ' εἰς γλῶσσαν καὶ μόνῃ ἐπιπολάζει, καὶ οὕτω προφαίνεται· οἱ ἑτέρους μὲν διδάσκουσι, σφᾶς δὲ αὐτοὺς ἀφιᾶσιν

ἠδιδάκτους ἀλογίζεσθαι, κώμῃαλα ἢ κώδωνες ἢ ἀ-
 λυὶ αὐτοὶ ὄντες, ὧν ἕκαστον φωνὴν μὲν ἀφίησι καὶ
 που καὶ πρὸς ἡδονὴν, οὐ συνίησι δὲ, τί ποτε καὶ
 βοᾷ· οἱ τοιοῦτοι ἔρημον μὲν ἢ ἑτεροῦν τινα πα-
 ράουτον τόπον οὐκ ἂν ἐπιζητήσαιεν. Πῶς γὰρ ἂν
 οἱ τῇ γλώσσῃ πανηγυρίζειν προθέμενοι, καὶ ἀγορά-
 ζοντες ἐπὶ ἀσπασμῷ, καὶ τὸ καλεῖσθαι Ῥαββὶ πρὸ
 παντός ἔργου ποιησάμενοι, καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρετὴν
 πρακτικῶν συστέλλαντες, μόνον δὲ τὸ λαλητὸν θεατρί-
 ζοντες;

θ'. Καὶ ὁμοίως οὐδ' αὐτοὶ τέλειον ἐπισπῶνται ψό-
 γον, οἷα τὸ καλὸν, οἱ καὶ μὴ ἡμισεύουσιν ἀκριβοῶς
 ἀλλ' εἰς μερίδα γούν τινα ἐγκολπούμενοι· καὶ εἴποι
 τις ἂν δεξιῶς, φέρειν αὐτοὺς οὐ φαῦλον γλωσσόκο-
 μον, ὑπόκεινον δὲ πάντως ἀγαθοῦ κέρματος. Τὸ γὰρ
 ἐν ἀρετῇ κεφάλαιον, τὴν ἐπαινετέαν πράξιν, ἀπονο-
 σφίσαντες ἐαυτῶν, τὴν γούν ἐνάρετον λαλιὰν σφε-
 τερίζονται· καὶ φιλοῦνται καὶ αὐτοὶ τῆς ἐναρέτου
 φωνασκίας, καθὰ που καὶ τῶν ἀρνίθων ὅσοι κατ'
 ἀνθρωπὸν λαλεῖν ὑποκυρίζονται, καὶ εἰς τοσοῦτον
 μόνον ἀνθρωπίζονται. Καὶ ἄλλως δὲ φάναι, τὸ γλυ-
 κύτατον αὐτοὶ μέλι μωσαττήμενοι, οὐπερ ὁ γευόμε-
 νος ἐκείνος οἶδεν, ὃ τί ποτέ ἐστι τὸ τοῦ μέλιτος
 ἔργον, ἀλλ' οὖν καὶ ὀνομάζουσι μέλι, καὶ φυσιολο-
 γούσιν αὐτὸ, καὶ ἐντιθέασι γνωσιν αὐτοῦ τοῖς ἀκρο-
 ωμένοις, καὶ ἐπάγονται αὐτοὺς οὕτως ἔρῃν τοῦ μέ-
 λιτος, καὶ ταῦτό γε δοκοῦσιν ἔχειν τι ἐπαίνου καὶ
 αὐτοῖ· οὐκ μὲν, ὃ φασι, ὄντες τὰ ἐς ἀποχὴν τοῦ
 πραγματειώδους μέλιτος, ὑποκρινόμενοι δὲ ἄλλως
 τὸ ἐν ἀνθρώποις φιλόκαλον διὰ τὴν χρηστολογίαν τοῦ
 γλυκάζοντος· ἢ τυραννοῦμενοι μὲν ἑκτέρῳ, εἰδότες
 δὲ καὶ ἐκλαλοῦντες πρὸς ἀλήθειαν τὸ μέλι, ὅπερ
 αὐτοὶ ἐκκλίνουσι· καὶ ὀρθὰ μὲν προτείνειν οὐκ ἔχοντες
 ἀλλ' ὅσα καὶ καρκίνοι ραιθόμενοι, ἐρμηνεύοντες
 δὲ τὴν ὀρθὴν, ὡς ἔχει φύσεως καὶ εἰς ὄψιν μὲν
 κακοπραγούντες μήποτε καὶ ὡς ἀσφάλακες, φιλοῦντες
 δὲ ὁμοίως τὸ φῶς, καὶ ἐνάγοντες εἰς αὐτὸ, καὶ διὰ τοῦτο
 προσυχῆς ὄντες ἄξιοι.

ι'. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὃ καὶ ποιήσας ἀληθῶς
 καὶ διδάξας ἀκριβοῶς, καὶ εἰδώς, εἶναι τινα ὠφέλειαν
 καὶ ἐν τῇ ἀπλῶς ἀγαθῇ διδασκαλίᾳ, κἄν εἰ καὶ ἐκ
 στομάτων ἀλόγων ἦν αὐτὴν προφέρεσθαι, παραδέ-
 δωκε, μηδὲ τοὺς φαῦλους ἱερεῖς ἀποπροσποιεῖσθαι,
 ἀγαθὰ τὰ κατὰ Θεὸν διδάσκοντας. Δῆλον γὰρ ἔως
 καὶ τῶν ἄρτι εὐσεβῶν, ὅτι οὐδεὶς ἂν τολμήη σχη-
 ματιζόμενος εἰς διδάσκαλον ἀπαρακαλόπτως ἀνέδην
 κηρύσσειν τὰ μὴ καλὰ καὶ ἑτεροδιδασκαλεῖν, κἄν
 ἀπάντων ἀνθρώπων εἴη ὁ χεῖριστος· πεπληροφόρη-
 ται γὰρ μηδενὶ τῶν ὀρθῶς ἀκρωμένων ἀποκεκρυμ-
 μένα εἶκαι τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα, ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν
 πρὸς τὸ καλὸν ὁδὸν λεωφόρον ἐκκεῖσθαι, καὶ πᾶσι
 τρίβεσθαι, ὅσα καὶ πλατυτάτην ἀμαξιτὸν τοῖς εὐθέα
 βλέπουσι. Ἠλέπουσι δὲ πάντες οἱ πλείοντες Θεοῦ χά-
 ριτι, δι' οὐ ἔννοιαν κοινὰ καὶ ἀξιῶσεις τὰ θεῖα πρό-
 κεινται παραγγέλματα.

ια. Οὐκὸν ἀποδλητέος διὰ ταῦτα οὐδὲ ὁ φαῦλος
 ἀνθρώπος, εἰ τὸν μὲν βόρβορον καὶ τὸν τῆς σαπρίας
 τρύγα πρὸς τῷ πυθμένι τῆς καρδίας καθιστᾷ, ὡς
 μήτε ἕψιν λυπεῖν, μήτε ὄσφραν προπέμπειν δυσέν-

A imprudenter agere, cum sint ipsi cymbalum, aut
 tintinnabulum aut tibiæ, quorum unumquodque so-
 num quidem emittit et forsitam ad jucunditatem,
 sed non intelligit, quid unquam reboet, tales ero-
 rum vel alium secretum locum non quæsierint. Quo-
 modo enim sic agerent, qui lingua fulgere cupiunt,
 forumque frequentant ut salutentur, et super omne
 opus vocari Rabbi salagunt, et in obscuro minu-
 tam virtutis exercitationem reducunt, solamque
 loquelam in spectaculum tradunt?

B 9. Et tamen ipsi non sibi completam attrahunt
 vituperationem, non secus ac bonum, siquidem non
 accurate forte dividunt, sed certe in quamdam
 mediam partem involvuntur, et aliquis non inepte
 diceret ipsos ferre nos vilem capsulam, sed prorsus
 bono numulo vacuum. Quod enim in virtute præ-
 cipuum est, laudabilem actionem a se rejicientes
 commendabilem usurpant lequeiam; et ipsi sunt
 amatores pulchra locutionis, sicut ex avibus illæ
 quæ secundum hominem loqui molliter callent,
 et in hoc solum homines simulant, ad aliter autem
 loquendum, dulcissimum ipsi mel abhorrentes,
 quod qui gustavit, quid sit mel ipse novit, attamen
 mel nominant, et ipsius explicant naturam, et no-
 tionem ejus auditoribus exponunt, et sic inducunt
 eos ad mel amandum, et in hoc saltem ipsi quo-
 que laudis aliquod habere videntur. Sues, ut dici-
 tur, cum sint operosi mellis abstinentes, linguæ
 aliunde quod in hominibus inest hominibus desiderium
 per amœnam de suavitate locutionem; vel ictero
 subjugati, secundum veritatem vident et loquuntur
 de melle quod ipsi fugiunt; et recta quidem pro-
 cedere non assueti, velut cancri tortuosi, rec-
 titudinem nihilominus quali natura sit, interpre-
 tantur; et circa visum male quidem habentes, forte
 sicut talpæ, lumen tamen amant, et ad illud indu-
 cunt, et ideo sunt attentione digni.

10. Propterea Salvator noster, qui vere fecit et
 accurate docuit et vidit esse quamdam utilitatem
 in simplici bona doctrina, licet ex oribus posset
 irrationalibus emitti, nec malos sacerdotes, bona
 secundum Deum docentes, respiciens esse tradidit.
 Manifestum est enim usque ad hodiernos pios,
 quod nemo rite promotus in doctorem aperte au-
 dere prædicare quæ non sunt bona, nec heterodoxa
 docere, quamvis omnium hominum esset pessimum;
 notum est enim nemini recto audientium abscon-
 dita esse quæ Deo placent, sed rectam ad bonum
 viam omni patere populo, a cunctisque teri, quasi
 largissimum iter recte videntibus. Vident autem
 omnes numero majores gratia Dei, per quem sen-
 tentiæ communes et dogmata protegunt divina man-
 data.

11. Non igitur rejiciendus est propter ista ma-
 lus homo, si cœnum quidem et cariei sæcem in
 pectoris profundo deponit, ut neque visum con-
 tristant, neque malevolentem emittant odorem,

scaturit autem, si quid forte fontani jucundique humoris introrsum commiscetur; namque de terra ebullentia fervida lavaera deorsum in cavis sub terram, unde scatent, non, ut videtur, bona forent, sed cum ad exteriorem aerem effluentia excurrerunt, accessibilia salutariaque fiunt.

12. Sine qui bonum loquitur loqui, veluti puerum in sacris lectorem, qualesque palmiferos infantes; et non solum permittit, sed etiam lauda et excita; ut his immorans sermonibus, et occupatus manens, et ad nihil aliud applicans mentem nisi ad bene loquendum, ab agendo male quodam tempore abstineat. Forsitan autem sese corriget, aliquando sentiens, sermonem, ut ita dicam, dignum ex indigno ore se proferre. Quis enim novit an ipse sanctorum verborum frequentia sanctificetur, virtuti adhærens et sic assuefactus? Et discipulis offeret se tanquam aliquod divinum coronamen, et pium perficiet acervum, qui ab isto grano profecto cumulabitur. Quid prohibet hominem sic divina et laudabilia et ab omnibus audientibus probata, docentem omnimodeque acceptissimum pudere semper esse mendacem atque absistere semper esse duplicem aliter ac oportet, et habere tædio quod lingua quidem fulgeat, sed animo tenebrosus sit sermonesque proferat, quibus mereretur coronam, sed opera producat, quorum pœna foret ipsius capitis abscissio?

13. Habemus et historiam quæ tradit nec esse reprehendendum eum qui laudabilia quidem eloquitur, sed de cæteris non ita sentit. Illum quidem posterius hominem sacrum, qui postquam in firma fide vacillavisset, attamen necessario magnum in doctorem provectus est, firmato quod ipse quidem cogitaret, quæcumque cogitasset, non autem Ecclesiam Dei perverteret, sed recta doceret, non fusius historico more produciam. Sed hoc sermoni propter veram præsentium utilitatem adjiciam, quod ille, qui quidem intus non erat bonus, in hæresis non laudate scientia prorsus versatus, in his autem quæ sunt extra, bonus erat, alius postea doctor correctus est, et duplicitatem in re non debita reducens ad unitatem, ut decebat, miles Deo carus evasit, lingua melior effectus, et per eam, quasi per hauritorium ex interiore rejecta face, qua bona doctrinæ aqua reddebatur inutilis. Si vero quis objicit illum quidem ita bona fruilum esse lingua, sed non alium quemdam esse talem evasurum, fortuito loquitur, et propter paradoxon hujus propositionis thesion inutilem et instabilem forte defenderet. Non enim opinionem impossibilem ac in eventum testimonio probatum non adductam vult oppugnare. Adeste enim, omnes ab exteriori viri selecti, quorum ni his quæ fidei sunt licet alienorum, mille tamen rectis doctrinis cum detectu student pii lectores, et ipsas producentes,

Α τρυκτον, εξαναβλύζει δὲ, εἴ τί που κρηναῖον ὑγρασμα ἡδὺ ἐνδον συλλείβεται· ἐπεὶ τοι καὶ τὰ γῆθεν ἐκδραττόμενα θερμὰ λουτρὰ κάτω μὲν ἐν ταῖς κατὰ γῆν κοιλίαις, ὅθεν ἐκκύπτουσιν οὐκ ἄν εἶεν χρηστά ὡς εἰκός, ὅτε δὲ εἰς τὸν ἐκτὸς ἀέρα ἐκδράμωσι μεταρρύνοντα, προσιτὰ καὶ σωτήρια γίνονται.

ιβ'. Ἄφες τὸν τὸ καλὸν λαλοῦντα λαλεῖν, ὥστε καὶ παιδίον ἀναγνωστικὸν ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὅποια τὰ βασιφόρα νήπια· καὶ μὴ μόνον ἄφες, ἀλλὰ καὶ ἐπειλόγησον, καὶ ἐρέθισον, ἵνα ἐμυραδύνων τοιοῦτοις λόγοις, καὶ ἀσχολος μένων, καὶ πρὸς μηδενὶ ἑτέρῳ τὸν λογισμὸν ἔχων, ἀλλ' ἢ μόνον χρηστολογῶν, ἀπέχηται τοῦ κακῶπραγεῖν πρὸς καιρὸν γούτινα. Τυχὸν δὲ καὶ διωρθώσατο ἑαυτὸν, αἰσθόμενος ποτε λόγον, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἄξιον ἐξ ἀνάξιου προάγειν στόματος. Τίς γὰρ σίδον, εἰ καὶ αὐτὸς ἀγασθαίη τῷ συχνῆ τοῦ ἀγίου φθέγγματος, ἐπακολουθήσας, καὶ οὕτω συνεθισθεὶς εἰς τὴν ἀρετὴν; Καὶ προσθήσει τοῖς μαθηταῖς ἑαυτὸν ὡς σιδόν τι θεῖον ἀκροθίνιον, καὶ σιδρὸν ἀπαρτίσει θεοφιλή, ὅς παρὰ ἓνα τοῦτον τοῦτον κόκκον σεσώρευτο εἰς ἀντελής. "Πί κωλύει ἄνθρωπον οὕτω διδάσκοντα θεῖα καὶ ἐπαινετὰ καὶ πρὸς ἀπάντων ἀκροατῶν εὐλογοῦμενα, καὶ παντοίως δεξιούμενον, αἰδοσθῆναι ψεύδεσθαι διόλου ἑαυτὸν, καὶ ἀπείρασθαι, διπλοῦν εἶναι ἀεὶ παρὰ δὲ δέον, καὶ ὀκνήσαι τῇ γλώσσῃ μὲν προλάμπειν, ἔσκοτῶσθαι δὲ τὰ ἐς τὴν ψυχὴν· καὶ λόγους μὲν προφέρειν, ὃ ὧν καταστέφεται ἄν, ἔργα δὲ προφαίνειν, ὧν τίμημα καὶ αὐτῆς κεφαλῆς ἀφαίρεσις;

ιγ'. Ἐχομεν καὶ ἱστορίαν παραδιδούσαν, ὡς οὐκ ἔστι φέγειν οὐδὲ τὸν φθεγγόμενον μὲν ἐνάρετα, φρονούντα δὲ ἐπ' ἄλλοις οὐχ οὕτω. Καὶ τὸν μὲν ἐσώστερον ἱερὸν ἄνδρα ἐκείνον, ὅς ἐσφαλμένος ὧν τὰ ἐς ἀσφαλῆ πίστιν, ὅμως ἀναγκαίως εἰς μέγαν προηνήθη διδάσκαλον, κυρώσας αὐτὸς μὲν φρονεῖν, ἅττα ἄν καὶ φρονοίη, ἄν μὴ δὲ διαστρέφειν τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ διδάσκειν τὰ ὀρθά, οὐκ ἄν εἰς πλέον πλάτος ἐκθείη καθιστορῶν. Τοῦτο δὲ προσθείη τῷ λόγῳ διὰ τὸ πάνυ τοῖς παροῦσι χρησίμων, ὅτι καὶ ἐκεῖνος ὁ τὰ ἔσω μὲν οὐκ ἀγαθός, πάντῃ ἐπιστήμων κατὰ αἵρεσιν οὐκ ἐπαινουμένην, τὰ δὲ ἐκτὸς ἀγαθός, ἄλλος διδάσκαλος ὑστερον χρόνῳ διωρθώσατο, καὶ τὴν ἐν οὐ δέοντι διπλότην μινάσας, ὡς ἔπρεπον, ἀπήλθε φίλος παρκατάτης Θεῷ τῇ γλώττῃ βελτιωθεὶς, καὶ δι' αὐτῆς ὕσα καὶ τινος ἀνελθητῆρος ἐκχέας τὴν ἐνδον ἰλὺν, δι' ἧς τὸ καλὸν τῆς διδασκαλίας ἠχρηιοῦτο ὕδωρ. Εἰ δὲ τις ἀνοητοφέρει ἐκεῖνον μὲν οὕτω τῆς ἀγαθῆς γλώττης ὄνασθαι, μὴ ἄν δὲ εἶναι καὶ ἕτερόν τινα τοιοῦτον ἀποθῆναι, ἀποκληρωτικῶς λέγει, καὶ διὰ τὸ παράδοξον τῆς ὑπολήψεως ταύτης τάχα ἄν θέσιν φυλάττοι καὶ αὐτὴν ἀχρεῖαν καὶ ἀσυνηγόρητον. Οὕτε γὰρ ἀδυνάτου καταχειρῆν ἐθίλει δόξης, καὶ οὐδὲ ἀπενηνεγμένης εἰς ἀμάρτυρον ἀπίκθασιν. Δεῦτε γὰρ, ὦ πάντες οἱ ἑξωτερικοὶ λογάδες, ὧν ἀλλοφύλων τὰ ἐς πίστιν ὄντων ὅμως διδασκαλίαις μυρίαίς ὀρθῶς ἐχούσαις ἐμμελετώσιν ἐπιλέγοντες οἱ θεόφρονες ἀναγνώσθαι,

καὶ αὐτὰς προάγοντες, βελτιοῦσιν ἕως καὶ ἄρτι τοὺς ἀκροατάς· ἃ μὲν ἐκείνοι ἄλλως ἐφρόνουν, παρωθούμενοι, τὰ πολλὰ δὲ καὶ καταχωννόντες βουθῶ λήθης· ἃ δὲ πρὸς ὑψότητα ἐλάλουν, ἐγκρίνοντες, καὶ ὡς ἐκ βαθυτάτης τέφρας τῆς τῶν ἀθέων φρονημάτων ζώπυρά τινα ἐπιμελῶς ἀναλεγόμενοι, δι' ὧν ἀνάπτονται καὶ φῶτα βιωτικὰ καὶ φιλοσοφίας φρυκτωρῖαι σιτηρίοι, ἵνα κατὰ τὸν Ψαλμῶδὸν κἀνταῦθα ὡς ἐν σκότει ἐξανατελλόμενον εἴη φῶς τοῖς διορᾶν ἐθέλουσιν.

ιδ'. Κατέον οὖν διὰ ταῦτα καὶ τὸν ὁπωσοῦν τὰ εἰς ἀρετὴν διδάσκοντα φθέγγεσθαι, καὶ οὕτω βελτιοῦν τοὺς ἀκούοντας, καὶ ἀναπεμπτέον εὐχὰς τῷ Θεῷ, ἐπαναχθῆναι καὶ αὐτὸν εἰς τέλειον πιστὸν ἀνθρώπον, καθὼ καὶ ἄλλους αὐτοῦ μαθητάς, οὓς ἐξ ἀλλοτρίου ἔστιν οὐ σοφίζει στόματος· ἐπεὶ τοὶ καὶ ἀνθρώπων ἡμᾶς ὑπερεδονάμισαν λόγοι κατὰ τὴν ἱερὰν ῥῆσιν καὶ ἐξήγησιν, τοιοῦτω δὲ λόγῳ καὶ χαλκίεος ἀλλόφυλοι τὰ ὕπλα ἐστόμουσιν τοῖς τοῦ Ἰσραὴλ, δι' ὧν οἱ νοητοὶ πολέμιοι καὶ ἐπιπτον καὶ πίπτουσι. Τοιοῦδὲ τινι ἐννοίᾳ καὶ τὸν μέγαν Μωϋσῆν ἐστόμισαν ἐπ' ἀμφοτέρω ἢ τε φιλετάτη καὶ μήτηρ καὶ τιθηνάς, ἢ πιστοτάτη Ἑβραία, καὶ ἢ ἄλλως φιλήσασα ἀλλόφυλος ἐξ Αἰγυπτίων βασίλισσα· νόημα πᾶν αὕτη, ἀλλόφυλον μὲν, βασιλικῶς δὲ ὑπερκείμενον τῶν ὁμοειδῶν.

ιε'. Ἐχει δὲ ἂν τις καὶ τοιοῦδε λόγῳ προσειδῶζειν εἰς ἐρμηναίαν καὶ τῶν τοῦ ἱεροτάτου Εὐαγγελίου τό· « Εἰσελεύσεται, καὶ ἐξελεύσεται, καὶ νομὴν εὐρήσει. » Εἰσελεύσεται μὲν γὰρ ὁ εὐαγγελικὸς ἀνθρώπος πρωτοθέτως εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀόλην ἐπινομήν, καθ' ἣν ἐγκρίνει ποιμαίνεσθαι καὶ ὁ μέγας Δαυὶδ, οὐδὲν ὑστερούμενος, εἰ νέμεται τὰ θεῖα, οἷς καὶ ὁ κορυφαῖος ἐν ἀποστόλοις Πέτρος βόσκει τὰ κατὰ θεὸν ποιήματα. Ἐξελεύσεται δὲ καὶ εἰς ἐξωτερικὰς πεδιάδας, οὐχ ὥστε κροαίνειν καὶ κατασκιρτᾶν καὶ θέειν πρὸς ἀλογον ἀγλαίαν εἰς οὐδὲν θέον, ἀλλ' ἐπὶ ψυχτροφῶν νομῆν, ὅποιαν μυρίαν καὶ οἱ τῆς ἐξω σοφίας λειμῶνες φύουσι. Καὶ τὸ ψυχικὸν ταμειῖον οὕτω μεστῶσας ὁ τοιοῦτος πλουτισμοῖς, οὓς ὁ παμδασιλεὺς Θεὸς φιλεῖ, ἐξαγάγοι ἂν ἐκ ὀθραυρῶν τούτων τῶν κατὰ ψυχὴν καινὰ τε καὶ παλαιὰ καινὰ μὲν, τὰ θεοπαράδοτα καὶ αὐτοῦ Θεοῦ ὄντα παλαιὰ δὲ, τὰ καὶ δι' ἑτέρων, οἷς ἀπεξενωμένοις αὐτοῦ ὅμως ἐνέλαμψε γνῶσις ἀγαθῆ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐτόστερον· ἵνα καὶ ἐξ ἀγρίων τούτων ἀνθρώπων καὶ ἐξ ἐκείνων ἡμέρων μελιτοποιῆται τοῖς κατὰ θεὸν τὰ χρήσιμα, καὶ μηδὲν τῶν ἐν κόσμῳ ἀσυντολῆς ἡμῖν εἴη πρὸς ἀρετὴν.

ις'. Ἐτι δὲ καὶ ἄλλως τῷ τοιοῦτῳ νοήματι ἐπιβαλεῖν· ἢ σάλπιξ ὠφελεῖ τὰ ἐς μάχην, μηδὲν τι αὐτῇ φρονούσα, ἢ κλάζει· οὐτίον οὖν καὶ τὸν ἐν λόγοις μόνοις ἀγαθὸν διδάσκαλον σαλπίζειν κατὰ μάχης δαιμονιώδους, καὶ προσεκτέον οὕτως αὐτό. Κτυπεῖ καὶ τύμπανον ἔστιν ὅπου καίρια ἐν τῷ μη-

meliores usque nunc auditores faciunt; quæ quidem illi non ita sculiebant, rejicientes et plerumque profunda sepelientes oblivione; sed quæ juxta rectitudinem loquebantur, discernentes, et velut ex profundissimo cogitationum impiarum cinere quasdam sedulo excipientes scintillas, quibus accenduntur vitæ lumina salutaresque philosophiæ faces, ut, secundum Psalmistam¹⁵, et ibi tanquam in tenebris ortum sit lumen videre volentibus.

14. Permittendum est igitur propter hæc illum, qui qualitercunque docet ea quæ virtutem spectant, loqui, sicque meliores facere auditores: et ad Deum mittendæ sunt preces, ut et ipse sublevetur ad perfectum fidei hominem, sicut et alios ipsius discipulos, quos aliquando forte ex alieno ore docet; siquidem et iniquorum nobis prævaluerunt sermones secundum sacram directionem et expositionem, tali vero ratione ærarii ex alienigenis fabri arma Israelitis indurabant, quibus intelligentes inimici cadebant et adhuc cadunt. Tali quoque sensu magnum Moysen utrinque roboraverunt dilectissima mater et nutrix, fidelissima Hebræa, et illa quæ aliter dilexerat alienigena ex Ægyptis regina: omnem scientiam hæc habens, alienum quidem, sed æqualium scientiam regaliter superantem.

15. Posset autem aliquis simili ratione, ad interpretationem eorum quæ sunt in sanctissimo Evangelio, proferre hoc: « Ingredietur et egredietur, et pascuum inveniet¹⁶. » Ingredietur enim quidem evangelicus homo in Dei aulam ad pascuum, secundum quod pasci probat magnus David, cui nihil deest, ubi distribuuntur divina, quibus coryphæus inter apostolos Petrus divinos pascit greges. Egredietur autem ad extraneas planities, non ad pulsandum pedibus, nec exsultandum, nec currendum per irrationalem jubilationem ad nihil bonum, sed ad spiritualem pascuam, quam abundantem exterioris sapientiæ prata naturaliter producat. Et talis homo, spirituali promptuario sic divitiis repleto, quas Deus, summus dominator amat, ex istis thesauris ad animam pertinentibus producat nova ac vetera: nova quidem a Deo tradita Deique propria; vetera autem quæ per alios sunt, quibus ab ipso alienatis bona tamen scientia ad utilitatem eorum qui venturi erant, illuxit: ita ut, ex ægrestibus istis floribus et ex illis lenibus, mellificentur Dei hominibus utilia, et nihil in mundo sit nobis ad virtutem inane.

16. Verum et aliter adhuc hujusmodi sententiæ insistendum: ad certamen proficit tuba, nihil ipsa, quod clangit, intelligens: dandum igitur est illum qui solis sermonibus est bonus magister, clangere contra demoniorum pugnam, et sic illa lenenda est. Strepit etiam tympanum, ubi

¹⁵ Psal. cxi, 4. ¹⁶ Joan. x, 9.

requirit opportunitas, quin nihil intelligat ipsum : A item aliquo modo ratiocinandum est de eo qui malis quidem est moribus, sed verba virtutis loquitur, et sic auditorem bene disponit. Fistula cæteraque musices organa lætificant, cum ipsa quidem nihil sciunt et ab aliis artificialiter ad jucunditatem ordinantur : lætificet igitur qui, quasi talis, est doctrinarum explanator, quamvis ad ea quæ spectant animam male sit dispositus. For- san enim Deus misericorditer sollicitus, dimidiam prohibuit iniquitatem, ipsius os disponens ad loquendum sapientiam : in tempore autem oportuno illum ad curandum cor atque conscientiam dirigit. Sed etiam si nihil ejusmodi de illo velimus expectare, saltem cum velut asinam jussu Dei loculam mirabimur. Cogitemus autem etiam B quod fortassis ista loquitur, quæ cupit quidem ad actum educere virtutis, sed non potest propter pravam habitudinem ; unde verisimile est ex tota anima cum meliora docere, sicque velle, bonitate sermonum, quod in se vitiosum est, compensare. Et ita quidem nec omnino abjiciendus est sacerdos, qui non in bonitate animæ nec operum ad eam spectantium divina loquitur, docens ut justum est. Qui vero fecit quidem, sed lingua convenientia non loquitur, multam et ipse laudem per hoc solum facere sibi conciliat. Cum enim semel judicavit opus efficacius esse sermone, reputavitque ferventibus operibus quasi fermentari considerantem de iis doctrinam, solum quod est efficacius amplexus est : et faciens simul docet ; et operans ipse quæ probanda sunt, vivendo juxta C virtutem, sic Deum in sua vita, secundum Psalmorum verba, benedicit, et alios, visus et auditus, erudit. Vere enim discipulus intelligens ex operibus doctrinalibus efformatus, in virtutum exercitiis pauca vel nulla super his documenta neces- saria habet.

17. Scimus etiam in discipulis artes plerumque operibus prosperare : observans enim, qui studet arti, magistrum secundum illius opus dirigitur. Si vero forte non secundum perfectionem egerit, tunc sermonem habet magistri corrigentem. Frequens tradit experientia discipulos et magistros opifices, quibus ex nativitate surdis magistræ natura subripuit voces ; et tamen hi quidem docuerunt, illi vero didicerunt, neque præmittentes, neque recipientes sermones, sed D erudientes et eruditi operibus ; quæ quidem sermonum substantias, vel ineffabiles sermones, vel viventes sententias non immerito quis vocaret. Omitto dicere annuentia vel renuentia signa in templo Ammonis et fortassis alibi usitata, a quibus sine voce discebant desiderata consulentes oraculum. Celebrantur et alia quædam ælionum documenta per manuum ministeria, absque locutione. Et hoc, quatenus totum uno potest demonstrari exemplo, exinde manifestum est.

18. Rex quidam ex antiquis a factiosis gravia sustinens et auxilii viam quærens misit ad virum

δὲν τι αὐτὸ φρονεῖν · λογιστέον εἰς τοιοῦτόν τι καὶ τὸν ἑτέρως μὲν ἤθους ὄντα ἐξηληγμένου, τὰ εἰς ἀρετὴν δὲ λαλοῦντα, καὶ οὕτως εὖ τὸν ἀκροατὴν ἀρμόττοντα. Ἡ σύριγγς, καὶ ὅσα λοιπὰ τῶν ὀργάνων, ἔμμουσα, τέρπουσιν, οὐδὲν μὲν αὐτὰ ἐπιστάμενα ὑπ' ἄλλων δὲ τεχνικῶς πρὸς ἡδονὴν ἀρμοστώμενα· τερπέτω τοίνυν ὡς τοιοῦτός τις καὶ ὁ τῶν διδασκαλιῶν ἐξηγητής, εἰ καὶ τὰ εἰς ψυχὴν ἀναρμόστως ἔχει. Τάχα γὰρ ὁ Θεὸς κηθόμενος, τέως μὲν τὸ ἡμῖσι τῆς κακίας ἀπήγαγε, τὸ στόμα ῥυθμίσας αὐτοῦ σοφίαν λαλεῖν· ἐν καιρῷ δὲ καθηγήσεται μελετῶν καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ σύνεσιν. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν τι τοιοῦτον ἐθέλομεν ὑπ' αὐτοῦ παραδοκῆσαι, ἀλλ' οὖν θαυμάσομεν αὐτὸν κατὰ τὴν λαλήσασαν ὄνον κελεύσει Θεοῦ. Λογισώμεθα δὲ καὶ, ὡς ἴσως ἐκεῖνα λαλεῖ, ὅσα βούλεται μὲν κατορθοῦν, οὐ δύναται δὲ διὰ φαῦλον συνεισισμὸν ἕθεν καὶ ἐξ ἄλλης ψυχῆς εἰκότως διδάσκειν αὐτὸν τὰ κρείττονα, καὶ οὕτως ἐθέλειν ἀντισηκῶσαι τῇ ἀγαθωσύνῃ τῶν ἀγαθῶν τὸ κατ' αὐτὸν περιπένηρον. Καὶ οὕτω μὲν οὐ πάνυ ἀπόβλητος οὐδὲ ἱερεὺς, ὅς μὴ ἐν ἀγαθότητι ψυχῆς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἔργων θεῖα λαλεῖ, διδάσκειν, ὡς θεμῖς. Ὅς δὲ ποιῶν μὲν, οὐ λαλῶν δὲ γλώσση τὰ πρέποντα, πολὺν καὶ αὐτὸς ἔπαινον ἐφέλκεται κατ' αὐτὸ δὲ καὶ μόνον τὸ ποιεῖν. Κρίνας γὰρ καθάπαξ, δραστηκώτερον λόγου τὸ ἔργον εἶναι, καὶ ὡς οἶον ἐσυμῆσθαι τοῖς σπουδαίοις ἔργοις κατανοῶν καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς διδασκαλίαν, τοῦ ἐνεργεστέρου γίνεται μόνου· καὶ πράττων ἅμα καὶ διδάσκει· καὶ ἐνεργῶν αὐτὸς τὰ εὐλογητὰ ἐν τῷ κατ' ἀρετὴν ζῆν, τὸν τε Θεὸν εὐλογεῖ οὕτως ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ, ψαλμικῶς εἰπεῖν, καὶ ἑτέρους παιδεύει, ὁρώμενος ἢ ἀκουόμενος. Ἀληθῶς γὰρ ὁ συνετός μαθητής, ἐκ τῶν διδασκαλικῶν ἔργων τυποῦμενος, ἐν ταῖς πρακτικαῖς τῶν ἀρετῶν ἀλίγη ἢ οὐδὲν τῶν ἐπ' αὐταῖς διδασκαλιῶν προσδέεται.

19. Οἴδαμεν καὶ τεχνὰς τὰ πλείω μὲν ἔργοις εὐδοκίμας ἐν τοῖς μαθήνοισιν· ἐντρανίζων γὰρ ὁ τεχνούμενος τῷ καθηγητῇ, πρὸς τὸ κατ' ἐκεῖνον ἔργον εὐθύνεται. Εἰ δὲ που καὶ σφάλλοιο τοῦ εἰς ἀκρίβειαν, τότε δὲ καὶ λόγον εὐρίσκει ἐπανορθοῦντα διδασκαλικῶς. Παραδίδοσιν ἢ συχνὴ πείρα καὶ μαθητὰς καὶ διδασκάλους χειρόνακτας, ὧν παρείλετο καὶ τὰς διδασκάλους φωνὰς ἢ οὐσίς κωφευτάντων ἐκ γενετῆς καὶ ἡμῶς οἱ μὲν ἐδίδασκαν, οἱ δὲ ἔμαθον, οὐ λόγους προῖεμένοι καὶ εἰσδεχόμενοι, ἀλλὰ σοφίζοντες καὶ σοφίζόμενοι ἔργοις· ἅπερ οὐκ ἦν ἀφυῶς λόγων οὐσίας, ἢ λόγους ἀνεκλαλήτους, ἢ ζώσας ἐννοίας ὀνομάσοι τις. Ἐὼ λέγειν κατανεύσεις καὶ ἀνανεύσεις τὰ ἐν Ἀμμωνος, ἴσως δὲ καὶ ἑτέρωθι, δι' ὧν ἀφώνως ἐδιδάσκοντο τὰ θελητὰ οἱ χρησιμοποιοῦμενοι. Περιάδονται καὶ ἄλλως διδασκαλῆαι τινὲς πράξεων ἐν ὑπουργίαις χειρῶν δὶχα λαλιᾶς. Καὶ δῆλον αὐτὸ ἔχειθην, ὡς ἐξ ἐνός ἐμφῆναι τὸ πᾶν ὑποδείγματος.

20. Βασιλεὺς τις τῶν πάλαι δεινὰ πάσχων ὑπὸ στασιαστῶν, καὶ τεχνώμενος ἐπικουρίας μέθοδον,

ἐπέστειλεν ἀνδρὶ σοφῷ προκαλούμενος διδάξαι, ὁποῖον δὲ τινι τρόπῳ ἐν ἀσφαλεῖ καταστήσεται τὴν ἀρχήν. Καὶ ἐπέμενεν ὁ βασιλικὸς ἀπόστολος, ἀπαιτῶν ἀντιγραφὴν, εἴ πως παλινοστήσει ταχὺ ἐπὶ τὸν πέμψαντα. Ὡς δὲ αὐτὸς μὲν ἐνέκειτο, πάνυ ὀχλῶν, ὁ δὲ σοφὸς ἴσκει τὴν γράφην, δεδιώς, οἶμαι, μὴ καὶ γράψας ἐκπυστον θήσει τὸ μυστηρικὸν διδασκάλιον ὁτιμῶς τινι τρόπῳ καὶ βλάβῃ τὸν ἐρωτήσαντα, προσλαμβάνεται τὸν ἀπεσταλμένον εἰς ὁπαδόν· καὶ (ἔλαχε γὰρ ἀκμὴ θέρους εἶναί) παραδύεται εἰς βαθὺ λήϊον, καὶ γυμνῶσας μαχαίριον, ἔκειρε σποράδας τῶν ἀσταχύων, ὅποι ἐξεῖχον ἐς μῆκος ὑπὲρ τοὺς λοιπούς· καὶ τοῦτο ποιήσας ὑπεξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν οἴκοι, καθεστώς, ἐφ' οἷς ἦν καὶ πρῶην. Ὁ δὲ βασιλικὸς πάλιν ἦν δι' ὀχλου, ἀπαιτῶν, ὅ καὶ πρότερον. Ὡς δὲ τοῦ σοφοῦ μὴδὲν μήτε λέγοντος, μήτε πράττοντος, ἐξωνείδισεν ὁ τοῦ βασιλέως, οὐ καλὰ πάσχειν γογγύζων, εἰ μὴδὲ λόγου ἀξιοῖτο, μακρὰν τε οὕτω κατὰ σπουδὴν ὁδὸν στείλαμενος, καὶ τῆς ἐλπίδος ἐς τοσοῦτον ἀπαιωρηθεὶς· ἐκταῦθά γε ὁ ἔμπρακτος ἐπιλύτης τῆς βασιλικῆς ἀπορίας λακωνίσας, ὡς περ ἔργῳ τῷ κατὰ τὴν ἐπιτομήν τῶν ἀσταχύων, οὕτω καὶ λόγῳ τῷ πρὸς ἐπίλυσιν, Ἄπελθε, εἶπεν, ὅθεν ἐστάλης, καὶ τὸ τεθεαρμένον ἀνάγγειλον. Καὶ αὐτὸς μὲν οὕτω φάμενος, ἔκλεισε τὸ βιβλίον τῆς λαλιᾶς. Ὁ δὲ ἀκούσας ἀπέκρινε μὲν τὸν σοφὸν ἄνδρα τῶν ὀρθῶς φρονούντων, οὐ φρενήρη γνώματεύσας ἐκείνον· ἐφεύσθη δὲ τῆς κρίσεως ἐς τὸ πᾶν. Ὁ γὰρ τοι κύριος βασιλεὺς κατακύψας εἰς βάθος τοῦ ἠγγελημένου ἔργου, καθεώρακε τὴν ἀγχίστροφον καὶ βαθεῖαν διδασκαλίαν τοῦ σοφοῦ, καὶ τὴν διὰ χειρὸς ἔμφασιν τοῦ κατὰ ψυχὴν λόγου· καὶ ἀπελύσατο, τὴν τῶν προεχόντων ἀσταχύων ἀποτομήν διδάγμα εἶναι τοῦ χρῆναι κολούειν τοὺς τῶν πολιτῶν εἰς θράσος ἐπαιρομένους ὑπερηφάνως, καὶ οὕτως ἐξέχοντας. Καὶ τοῦτο διαγνοὺς, καὶ κατ' αὐτὸ ποιῶν, ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν κατησφελίζετο, μαθὼν οὐδ' αὐτὸς λόγῳ τὸ πρῶτον διδασκάλιον, ἀλλ' ἔργῳ τῷ διὰ διδασκάλου σοφοῦ.

ιβ'. Οὐκοῦν φανερόν, ἵνα μὴ πλείω ἐν τοῖς τοιούτοις διατριβώμεν, ὡς ἔστι διδάσκεισθαι ἡμᾶς τὰ καλά, καὶ ὅτε πράξεις ἐναρέτοις ἐμδόμεν, καὶ ὡς ἐγκωμίων ἀξίος καὶ ὁ ποιῶν τὸ καλὸν σιγηλῶς, καὶ μονονουχί ἐν τῷ ἐργάζεσθαι λέγων τοῖς θεωμένοις τό· « Ὡς ἐγώ, οὕτω καὶ ὑμεῖς. » Οὕτω κατὰ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον οἱ βλέποντες τὰ ἐν τισὶ καλὰ ἔργα δοξάζουσι τὸν θεόν· καὶ οὕτω λάμπει τὸ ἀποστολικὸν φῶς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἔργων καλῶν ὑπαναπτόντων καὶ ἐκφαινόντων τὴν λαμπάδα τοῦ τοιούτου φωτός. Προσενθυμηθῶμεν ἐνταῦθα καὶ τὰς ἱεράς εἰκονογραφίας, ἐξ ὧν καὶ αὐτῶν πολλὰ μαθησόμεν οὐ λαλιᾶς. ἀναμνήσει δὲ τῶν ἔργων, ὧν κατὰ θεὸν ἔπραξαν οἱ τῶν εἰκόνων ἀρχέτυποι.

κ'. Τοῦτων δὲ οὕτω θεωρηθέντων, ἴτερον ἐπὶ τὸν ποιῶντα, καὶ δὲ καὶ διδάσκοντα. Ἔργου ἐκείνου ἐπαινετοῦ, λόγου διδασκαλικοῦ τὸ δεύτερον. Καὶ ἔστιν αὐτὸς ἐντελῶς μακάριος δυοῖν ὄργανοις, ἀπερ ἐκ τοῦ πανσόφου τεχνίτου θεοῦ πολυδύναμα ἔχομεν, ἀποτελῶν ἑαυτὸν καὶ εἰκόνα ἐκείνου καὶ οἶκον καὶ ναόν, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἐν ὀνόματι βέλτιστον,

A sapientem rogans ut doceret quam ratione tuto salvam habere potestatem. Et expectavit regius legatus, rescriptum petens ut brevi ad eum qui miserat, rediret. Cum autem ipse multum sollicitus instaret, et sapiens scriptum dare moraretur, timens, puto, ne qualicumque modo, si scripto patefaceret mysteriosum documentum, illi qui interrogaverat noceret, missum sibi comitem adjungit; et, cum tunc media ferret aestas, in agros frumentarios penetrat; et, nudato ense, diversas abscindit spicas, quaecunque super cæteras altitudine præstabant; et, hoc facto, egressus est, et domum rediit, iis, quibus erat antea præpositus de novo imperans. Regius autem erat denuo sollicitus, eadem quæ prius, denuo rogans. Cum vero sapiens nihil diceret nec faceret, exprobravit a rege missus, non bene secum agi musitans, nisi verbo dignus haberetur, tam longa cito functus via, tantaque spe frustratus. Tunc strenuus regiæ sollicitudinis solutor, quemadmodum in abscissione spicarum antea, sic nunc in explicatione verborum laconicus, « Abi, inquit, et quod vidisti renuntia. » Et sic ipse fatus, locutionis clausit librum. Qui vero audierat, distinxit quidem virum sapientem ex recte sapientibus, non sanæ mentis eum aestimans; sed prorsus erravit iudicio. Dominus enim ejus rex in operis renuntiatum profundum intuens, vividam ac altam sapientis doctrinam, et patefactam manu, sermonis intus latentis revelationem conspexit; et intellexit superantium spicarum abscissionem documentum esse de necessitate eos e medio tollendi qui inter cives in majores justo spiritus sublato excedebant. Et hoc agnito et re vera facto, sibi regnum in tuto posuit, non ipse verbo nactus desideratam doctrinam, sed sapientis exemplo magistri.

19. Itaque manifestum est, ut in his non longius immoremur, non posse bona doceri etiam cum laudabiles intuemur actiones, et laudibus esse dignum etiam qui silenter et solitarie operando bonum agit, dicens contemplantibus istud: « Sicut ego, ita et vos. » Sic juxta sanctum Evangelium qui vident in aliquibus opera bona glorificant Deum; sicque fulget coram hominibus apostolicum lumen, operibus bonis hujusmodi luminis lampadem accedentibus atque illuminantibus. Insuper hic quoque recogitemus sacras imagines, e quibus ipsis multa discimus non sermonibus, sed operum recordatione, quæ secundum Deum imaginum archetypum fecerunt.

20. His autem ita consideratis, veniendum est ad facientem, imo et docentem. Primum opus laudabile spectat, secundum ad normam doctrinalem pertinet. Est autem ipse prorsus beatus, duobus organo, quæ a sapientissimo artifice Deo efficacissima tenemus, sese perficiens illius imaginem et domum et templum, et quidquid in

nominiibus est optimum, et, ut opportunissime dicam, hominem verissimum, sed et beatum reipsa ac citra omnem reprehensionem. Et huiusmodi speciei obtinemus qualitates, si magistrum qui super cœlos est imitemur: qui alias quidem ante sæcula operans, ut quis humana ratione concipere non valeat, postremum autem mundi creationi manum admoventes, statim a principio tunc doctrinam hominum mentibus indidit, eam quæ ex ipsis eius operibus est, iisque super laudem, iis magnificis, iis rationabilibus et supra rationem. Erudiunt enim alia quidem cœli, alia autem terra; et alia, quæ jacet in medio eorum omnimoda plenitudo. Discabant enim prorsus ab hoc illius ævi homines quod, sicut in creatione, sic et in creatis alia quidem super eminent, alia vero locum tenent inferiorem: et decet ea quidem in hominibus sublimia splendidaque, veneranda intactaque humilioribus esse (siquidem et quæ sunt sursum, talia sunt), quæ vero deorsum et humilia et non splendentia, cum quem sortita sunt, ordinem amare, propriisque terminis circumscribi. Et mens exinde concipit superjacentia ideoque venerabiliora super inferiora atque humilia non in vanum, nec casu, nec ex semetipsis, sublimari ac lucere, sed ex quodam auctore validiore atque omnipotente, qui quidem posuit cœlum in altissimo, superposuit autem universorum matrem terram per modum conjunctionis, ut irriget eam quidem illud et ipsa proprios generet fructus; sed et magnifice dispensavit inextinguibiles lucernas cœlestes, ut semper in lumine degamus, die quidem illuminati sole, nocte vero, aliis innumeris lucentibus luminibus, in tantum subobscuris surgentibus absque lumine lunæ, quantum oportet ut non advocemur in aliquod continuum opus campestre et aliunde laboriosum, ad fatigandum eos qui non sustinerent intermissam operam; sed vigilare quidem per huiusmodi luminum gratiam, et quiescere per noctis interpositionem possimus.

21. Hæc igitur ediscebant, et, istorum auxilio, alia plura ac meliora. Insuper autem docebantur quod mentem et rationem homines habentes, et hoc insigne super quodcumque aliud animal feliciter sortiti ex altero meliore spiritu, rationeque præstante, omnium quæ sunt in mundo auctore, huiusmodi bonis ditantur, utpote hæreditatis ad ipsos pertinente; quam semper etiam requirere, sicut nobilis filius proprium patrem, oportet. Et sic quidem ipsi doctrinam accipiebant absconditam quam mundus ipsis subiciebat conspectus et ut decet cogitatus.

22. Cum autem illud efflicax a Deo documentum nullos inveniret mentem ad ipsum habentes, sed prave intelligerent hunc primitivum spiritum, qui et spiritus angelicos creavit, et mortales qui paulo minus ab angelis sunt, ac in amentiam plerique demone pulsati converterentur, et non solum in aliis quibusdam insanirent, sed et creata corruptibiliaque in deos, repugnantes Deo, extollerent,

καριώτατα δὲ εἶπειν, ἄνθρωπον τὸν ὡς ἀληθῶς, καὶ μακάριον δὲ, τὸν ὄντως καὶ τελείως καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀνάβασιν. Καὶ τούτου τοῦ εἴδους εὐρίσκομεν συνοχέα, εἴπερ μιμούμεθα τὸν ὑπερουράνιον διδάσκαλον· ὅς ἄλλως μὲν πρὸ τῶν αἰώνων ποιῶν, ὡς οὐκ ἔν τις ἐννοήσασθαι λογισμῶ ἀνθρωπίνῳ ἐφίκοιτο, ὑπερὸν δὲ τῆ τοῦ κόσμου ποιήσει ἐπιβαλὼν, διδασκαλίαν αὐτίκα τότε τὴν ἀρχὴν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς προκατεβάλετο, τὴν ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων αὐτοῦ, τῶν πέρα δόξης, τῶν παντοδαπῶν, τῶν καὶ ἐλλόγων καὶ ὑπὲρ λόγον. Παιδεύουσι γὰρ ἄλλα μὲν ὁ οὐρανός, ἄλλα δὲ ἡ γῆ· καὶ ἑτεροῦτα τὸ μέσον τούτων παντοῖον πλήρωμα. Ἐδιδάσκοντο γὰρ πάντως διὰ τούτου καὶ οἱ τότε ἄνθρωποι, ὡς, καθὰ ἐν τῇ κτίσει, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κατ' αὐτὴν τὰ μὲν ὑπερῆρται, τὰ δὲ ταπεινῶς ἔχει· καὶ πρέπει, τὰ μὲν ἀθρώποις ὑψηλὰ καὶ λαμπρὰ σεβάσματα εἶναι καὶ ἄθιγῃ τοῖς ταπεινοτέροις (ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄνω τοιαῦτα), τὰ δὲ κάτω καὶ ταπεινὰ καὶ μὴ ὑπερλάμποντα στέργειν, ἢν ἔλαχον, τάξιν, καὶ τοῖς οἰκείοις ὅροις ἐμπεριγράφεσθαι. Καὶ νοῦς ἐντεῦθεν ὑποβάλλεται, ὅτι τὰ ὑπερκαίμενα καὶ οὕτω τιμιώτερα ὑπὲρ τὰ κατώτερα καὶ ταπεινὰ οὐ μάτην καὶ εἰκῆ, οὐδὲ ἐξ αὐτομάτων ὑψοῦνται καὶ ἐλλάμπονται, ἀλλ' ἔκ τινος αἰτίου κρείττονος καὶ παντοδυνάμου, ἀνεσπακότος μὲν τὸν οὐρανὸν ἐν ὑψηλοτάτῳ, ὑποθεμένου δὲ τὴν παμμήτορα γῆν ὡς ἐν συζυγίας λόγῳ, ἵνα ἐπαρθεύῃ μὲν ἐκεῖνος, αὐτῇ δὲ γεννᾷ τὰ καθήκοντα, θαψιλευσαμένου δὲ ἄσβεστα λόχνα οὐράνια, ἵνα ἐν φωτὶ αἰεὶ διάγωμεν, ἡμέρας μὲν ἡλίῳ καταλαμβάνομεν, νυκτὸς δὲ = ἀλλὰ τότε πολυμέριστα πλουτοῦντες φῶτα, εἰς τοσοῦτον ἀμυδρῶς ἀνατέλλοντα δίχα γε τοῦ κατὰ σελήνην, ἐς ὅσον μὴ προκαλεῖσθαι ἡμᾶς ἐπὶ τὸ αἰεὶ γεωργικόν τι καὶ ἄλλως ἐνεργόν, ὡς ἀπὸκάρνειν ἀπαγορεύοντας ἐν τῇ διηνεκῶς πονεῖσθαι, ἀλλ' ἔχειν ἐγρηγορότως μὲν διὰ τὴν τῶν ἐκεῖθεν φῶτων χάριν, ἀναπεπαυμένως δὲ διὰ τὴν νύκτερον ἐπιπρόσθεσιν.

hujusmodi luminum gratiam, et quiescere per noctis

κα'. Ταῦτά τε οὖν ἐδιδάσκοντο, καὶ διὰ μέσων τούτων ἕτερα καὶ πλείω καὶ κρείττονα· προσεδιδέσκοντο δὲ καὶ ὅτι νοῦν καὶ λόγον οἱ ἄνθρωποι σχόντες, καὶ τοῦτο ἐξαιρετικὸν ὑπὲρ ζῶον ἅπαν ἄλλο εὐκληροῦντες ἐκ ποθεν κρείττονος ἑτέρου καὶ νοῦ καὶ λόγου, πάντων τῶν κατὰ κόσμον αἰτίου, τὰ τοιαῦτα πλουτοῦσιν ἀγαθὰ, ὡσεὶ καὶ κληρὸν καθήκοντα εἰς αὐτούς· ὅν καὶ ἐχρῆν ἐπιζητεῖν ἐσσεῖ, ὡσεὶ καὶ παῖς εὐγενῆς πατέρα τὸν Ἰδῖον. Καὶ οὕτω μὲν αὐτοὶ διδασκαλίας εἶχον σestiγημένης, ἣν ὁ κόσμος αὐτοῖς ὑπέβαλλεν ὀρώμενος, καὶ ὡς ἔδει κατανοοῦμενος·

κβ'. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔμπρακτον τοῦτο ἐκ Θεοῦ διδασκαλίον οὐδένας εὐρίσκειν, ἔχοντας τὸν νοῦν πρὸς αὐτῷ ἀλλὰ παρενούουν τὸν πρώτιστον νοῦν, ὅς καὶ τοὺς ἀγγελικὸς νόας ὑπέστησε, καὶ τοὺς, ὅσοι τῶν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένων εἰσὶ, καὶ εἰς ἀπύνοισιν οἱ πλείους δαιμονιώδη παρετρέποντο, καὶ οὐ μόνον ἄλλα τινὰ παρεφρόνουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ κτιστὰ καὶ φθαρτὰ εἰς Θεοὺς ἀνήγον, θεομαχοῦντες· τότε

δὴ ἐλεήσας τοὺς τοιοῦτους τῆς παροινίας, καὶ ποιήσας τὰ πάντα καὶ εὖ ποιήσας, εὐδοκεῖ ἐπ' ἐκείνῳ τῷ ποιῆσαι τὰ πρῶτα, εἶτα καὶ διδάξαι· καὶ τοῦτο πολυτρόπῳ μεθόδῳ ἐπιφιλοτιμησάμενος, ἀποστέλλει θεράποντας αὐτοῦ διδασκάλους τῶν θείων θελημάτων πολλούς· ἐν οἷς διόχα τῶν ἄλλων, τῶν καὶ σοφῶν καὶ πολυσχιδῶν, καὶ προφηταὶ γένους ἑκατέρου. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ θῆλυ ἀσυντελὲς οὐδ' ἐνταῦθα εἰς διδασκαλίαν θείαν ἀπέβη, ἀλλὰ πολλοὶ ἐδιδάχθησαν καὶ δι' αὐτοῦ.

κγ'. Ἐπεὶ δὲ κατέσχευεν ὁ τῆς ἀμαρτίας εἰσέτι νόμος καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἔθος, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐξηλείφετο, ἀλλὰ πᾶσα διδασκαλία καὶ ἔγγραφος καὶ ἀγραφος ἀργὸς ἦν· τότε δὲ ἀμεταβάτως καὶ οὐδὲ χθαμαλῶς διαβάς ἄνωθεν εἰς τὰ ταπεινὰ, καὶ κοινωνήσας τῶν κατ' ἄνθρωπον, ὡς Θεῶν ἔπρεπεν, ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου δόξης διδασκαλικῆς· καὶ ἐκ παιδός ἕως καὶ εἰς ἡλικίαν τελείαν προσμείνας τῷ ποιεῖν καὶ διδάσκειν, ἐξήνυε τὰ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, μακαριώτατον τοῦτο ἐκτετελειῶδες πρᾶγμα, ἐξ οὗ διεβίβασθη ὁ μακαρισμὸς καὶ εἰς πάντας ἄλλους, οἱ διαδεδεγμένοι αὐτὸν ποιοῦσι καὶ διδάσκουσιν ἀποστολικῶς, ὧν ἑκατέρῳ ἀμφοτέρα ἐνθεωροῦνται, εἰ καὶ ἄλλως ὡς οἶα δι' ἀλλήλων ἦκοντα. Ποίησας τε ἀγαθοῦ ἅπαντα εἰς διδασκαλίαν ἀποτελευτῆ τῶν ἐθελόντων ζηλοῦν· καὶ διδασκαλίᾳ δὲ ἀγαθοῦ παντοία εἰς ποίησιν αὐτοῦ ἀφορᾷ, ὡς ἀπολήγειν τὸ μὲν ποιεῖν εἰς τὸ διδάσκειν, τὸ δὲ διδάσκειν εἰς τὸ ποιεῖν, καὶ οὕτως εἰς τέλος ἀμφοτέρων ἐκβαίνειν ἀμφοτέρα. Καὶ ἔστιν οἰκείωσις καὶ αὕτη φυλακικῆ, μετχωρούντων ἑκατέρων εἰς ἑκάτερα λόγῳ ἀντιστροφῆς, καὶ τελεσφορούντων ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεόν.

κδ'. Καθεστάνοντος δὲ οὕτω καὶ τοῦ ἄμφω ταῦτα τὰ ἀγαθὰ δυάζοντος, τὸ δηλαδὴ καὶ ποιεῖν καὶ διδάσκειν, ἐπισκεπτέον καὶ τὸν πάντῃ ἕξᾶλλον, τὸν μήτε ποιούντ' αὐτὰ τι ἀγαθόν, μηδὲ μὴν διδάσκοντα· καὶ εἴη ἂν αὐτὸς οὐκ ἂν οὐδὲ ζῶον ἄλογον, οὐδὲ τις ἑτέρα τῶν ἀλλοφύλων φύσεων, ἃ καὶ αὐτὰ λελόγωται τρόπον τινὰ, οἷς εἰς Θεοῦ αἴνον μετακαλοῦνται ψαλμωδικῶς διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς θαυμάσια. Δογίζοιτο δ' ἂν προσφυέστερον ὁ τοιοῦτος εἰς ἄνθρωπον ἢ λίθινον ἢ μαινόμενον, οἱ οὕτε δρῶσιν, οὕτε διδάσκουσιν οὐδὲν, ἀλλ' ἢ μόνον ἐλεοῦνται τοῦ παρενηνέχθαι τῆς κατὰ φύσιν πλάσεως· ὧν ἐπιμᾶλλον δυσμίμητοι, ἐν οἷς ἢ ἄκρα πονηρία καὶ κωσμικὴ καχεξία. Δυσπραγεῖ καὶ εἰς πλεόν, τὸ πάντων χειρίστον. Εἰσὶ γὰρ τινες εἰς τοσοῦτον κεκολοβωμένοι τῆς εἰς ἀγαθὸν διαρτίας, ὥστε σὺν τῷ μηδὲν εὐηρεστημένον Θεῶν ἢ ποιεῖν, ἢ διδάσκειν, ἐκέλινουσιν εἰς τὸ μηδὲ ἄξιον, Θεῶν μισητὰ καὶ διαπραττόμενοι καὶ ὑποτιθέμενοι, οὐκέτ' αὐτοὶ οὐδὲ ἄνθρωποι ὄντες, ἀλλ' εἰς δαίμονας τοὺς καὶ ἀρχεκάκους καὶ φουλοποιούς καὶ πονηροδιδασκάλους ἀποταττόμενοι.

κε'. Ἐπεὶ οὖν οὕτω ταῦτα (καὶ οὐ διεξεπέσομεν, οἶμαι, τοῦ ὀρθῶς διελεῖν), φέρε δὲ ἐξετάσωμεν ἡμᾶς αὐτούς, ἀναβαίνοντες ἐκ τῶν ἐσχάτων ἐπὶ τὰ πρό αὐτῶν, καὶ θεωρήσωμεν, ἐν ποίῳ τῶν διαιρεμάτων τεταξόμεθα ἡμεῖς οἱ νῦν διδάσκοντες. Καὶ ὅτι μὲν εἰς ἔσχατον κακίας διεκπίπτοντες ἀποσυριχθησό-

A — tum misertus illorum dementiæ, qui cuncta fecerat et bene fecerat, primæ creationi doctrinam adiecit; et huic multiplici methodo cum adhæsit, multos e suis servis divinarum voluntatum doctores ablegat, in quibus præter alios, sapientes et varios, utriusque generis prophetæ. Nec enim hic femineus sexus ad divinam doctrinam evasit inutilis, sed multi ab illo edocti sunt.

B 23. Cum autem adhuc prævaleret peccati lex et mores ex ista venientes ne sic quidem abolerentur, sed omnis doctrina scripta et non scripta inefficax esset, tunc absque mutatione et demissione desuper in humilia descendens et rebus humanis, ut decebat Deum, participans, in gloriæ magistralis throno sedit; et ab infantia usque ad ætatem perfectam, facere docereque perseverans, quæ sunt ad nostram salutem adimplevit, hoc felicissimo perfunctus negotio, ex quo felicitatis privilegium transiit ad alios omnes, qui recipientes illius locum apostolice faciunt et docent, quorum in utroque ambo conspiciuntur, etsi alias quasi per invicem veniant. Omnis exsecutio boni terminatur ad doctrinam æmulari volentium; et omnis boni doctrina ad illius executionem prospicit, ita ut operatio desinat in doctrinam, et doctrina in operationem, et sic finaliter utraque ex utraque procedat. Et etenim proprietas illa custos, ubi utraque in utramque mutua vice transit et hominem secundum Deum perficit.

C 24. Posito quoque ita hoc, quod copulat ambo ista bona, facere scilicet et docere, considerandus etiam est ille prorsus alius, ille qui nec aliquid boni facit, nec docet; quin ipse sit aut brutum animal, aut quedam alienarum specierum altera; quæ quidem et ipsa quodammodo assimilata sunt rationi, eo quod propter mirabilia in eis conspecta, ad Dei laudem a Psalmista convocantur. Aptius autem talis repræsentaret hominem vel lapideum vel insanum, qui nec aliquid agunt, nec docent, sed tantum miserationem, ea quod a naturali formatione alienati sint, excitant: quibus multo miserriores hi sunt imitatores, in quibus est summa inutilitas ei in genere mala dispositio. Magis autem infelix adhuc est, omnium pessimum. Sunt enim quidam a forma quæ tendit ad bonum adeo alienati, ut dum prorsus nihil Deo gratum nec agant nec doceant, in quod minime dignum est delabantur, odiosa Deo facientes et suggerentes, nec jam homines, quippe qui in dæmones pessimos mala facientes et prava docentes transformati sunt.

D 25. Cum igitur hæc ita sint (et non, puto, a recta sententia defecimus), eia nos ipsos examinemus, ab ultimis ad ea quæ priora sunt ascendentes, et videamus, in qua divisione nos qui nunc docemus, ordinandi simus. Quod in ultimum malitiæ delapsi, sibilandi simus, non dicam. Confidens

enim istam accusationem rejicio. Nemo enim, nec qui vestimenta laceravit, nec qui caput nudavit, nec qui frontem induravit, nec qui pudorem amisit, exprobraret nobis, neque malum firmiter abjiciendum, quod scilicet in actibus vel in sermonibus doctrinam diabolice depravatam tradiderimus, neque quod nihil boni fecerimus neque docuerimus, in his quæ ad nos hic attinent, idque negligentia vel ignavia causa, vel secundum aliam, quam quis inveniret, causam. Si vero quis, diabolica mente, in tantam adversum nos manifestationem audacia ferretur, ecce tempus, ipse quidem os adaperiat; nos autem hiatus obturamentis a Deo adhibitis, quibus et ora leonum lenta reddit ille ad vorandum eos qui confidunt in ipsum, ocludemus.

26. Hæc autem a nobis rejecta duplici pravitate, cui in superioribus quintus assignatus est locus, et etiam etiam ista quæ post ipsam in numero sexto posita est, juxta quam a doctore abest doctrinæ systema (omitto enim illam longius recordari), in quartum necessario incidemus, ut polliciti sumus, et inquiremus, an aliquid boni facientes vel docentes non pudorem excitaverimus eorum qui ad disciplinam nobis crediti sunt. Et ego quidem multa me fecisse et ad doctrinam protulisse pulo; et qui vult meus adversarius esse, acuat linguam, sicut et ensem, ad apertum, et ego obtundam eam non in tres vel quatuor partes dirumpendo, præbente Deo potentiam, sed etiam in atomos attenuando: non enim mihi sic inutilem esse servum ejus concessum est, ut imperfectus fierem ad omnia, et nihil hic præsentibus essem utilis. Si vero firmiter in certamine contendo me duplex participare bonum, facere scilicet ac docere, non omnino cuilibet adversanti cederem mihi non esse partem cum operantibus et sic in operando docentibus. Ubi enim duplex est, ibi quoque est simplex. Itaque, si fecerim ac docuerim, quis sanæ mentis faciendi gloria me vellet orbatum, qui consequor unum et alterum comitans fortiter teneo? Si vero quis modo expositam duplicitatem explicans, res nostras rationi subjicit, quasi nos ad bonum non dupliciter conjungamus (docentes quidem bonum, non autem et facientes), ascendat etiam ad hujusmodi certamen, et in me spectet sacerdotem, malis quidem omnibus artibus undique coopertum, sed bona docentem; et ego quidem desisto concessa propositione, quod bona doceam simul et edoccar, siquidem vitæ tempus extenditur. Ipse vero demonstrat in meis operibus malitiam, ut perfectum mihi bonum in dimidiam, redigat. Et si tu adversari non vales, abduxisti tibi nigredinem; si vero quæ faciunt ad demonstrationem potes, tunc adversum te judicium proferet sacrum Evangelium, et exprobrabit tibi, diversis de causis, et eo quod oportebat te cuncta quæ ego doceo facere, mea vero opera non imitari. Præscribit autem tibi arguere, et reprehendere, et exhortari, et sic quæ ducunt ad meam correctionem adhibere, non tamen

μεθα, οὐκ ἂν εἴποιμι. Θαρρῶν γὰρ ἀποφάσκω ἑμοῦ τὸ ἔγκλημα τοῦτο. Οὐ γὰρ ἂν τις, οὔτε τὰ ἱμάτια διαρρήξας, οὔτε τὴν κεφαλὴν γυμνώσας οὔτε τὸ μέτωπον παρατριψάμενος, οὔδὲ μὴν ἀναιδευσάμενος, ἐπικαλέσῃ ἡμῖν οὔτε τὸ προσεχῶς ἀπόβλητον κακὸν, τὴν ἔν τε πράξεσιν ἔν τε λόγοις δαιμονιώδη ἑτεροδιδασκαλίαν, οὔδὲ μὴν, ὡς οὔτε ἐποιήσαμεν, οὔτε ἐδιδάξαμεν ἀγαθὸν οὔδὲν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὧδε, ὀκνηρίας ἢ ἀμαθίας λόγῳ, ἢ καθ' ἑτέραν, ἣν ἂν ἐξεύροι τις, αἰτίαν. Εἰ δὲ τις διὰ βόλος ὢν ἀποθρασυθείη καθ' ἡμῶν ἐς τοσοῦτον ἀποφάνσεως, ἰδοὺ καιρὸς, καὶ αὐτὸς μὲν καταχασκείτω ἡμεῖς δὲ παραβύσσομεν τῆν χάσματι τὰ ἐκ Θεοῦ ἐμφράγματα, οἷς καὶ στόματα λεόντων ἀργὰ ἐκείνος ποιεῖ ἀπειθήν τούτους τεθαρρῆκότας αὐτῶ.

κς'. Ταύτης δὲ τῆς διαχιδούσας φαυλότητος ἀποφασκομένης ἡμῶν, ἧς ὁ τόπος ἐν τοῖς ἀνωτέρω πέμπτος τις ἐτάχθη, καὶ μὴν καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἐν ἀριθμῷ ἕκτω, καθ' ἣν ὄντος τοῦ διδάσκοντος ἄπεισι τὸ διδασκόμενον σύστημα (ὀκνῶ γὰρ εἰς πλεον ἐπιμνησθῆναι αὐτῆς), ἐπιβαλοῦμεν ἀναγκάως τῆν τετάρτην, καθὰ ὑποσχόμεθα, καὶ ἐπελευσόμεθα, εἴ τί που καλὸν ἢ ποιούντες ἢ διδάσκοντες οὐ κατησχύναμεν τοὺς εἰς μαθητείαν ἐμπεπιστευμένους ἡμῖν. Καὶ ἐγὼ μὲν οἶμαι πολλὰ καὶ πεποιηκέναι, καὶ εἰς διδασκαλίαν προτεθεικέναι· καὶ ὁ θέλων ἐνστάτης ἐμῆς γενέσθαι στομούτω τὴν γλῶσσαν, οἷα καὶ ξίφος, εἰς ἐμφανῆς, καὶ ἐγὼ ἀπαμβλυῶ αὐτὴν οὐ τριχθὰ καὶ τετραχθὰ διαηρύψας, ἐνδυναμοῦντος Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀτόμους ἀπολεπτύνας· οὐ γὰρ οὕτω παρακεχώρημαι ἀχρεῖος γενέσθαι δοῦλος αὐτοῦ. ὡς ἀσυνηθῆς ἀποβῆναι κατὰ τὸ πᾶν, καὶ εἰς οὔδεν τοῖς ἐνταῦθα χρήσιμος. Εἰ δὲ τοῦ διπλάζοντος καλοῦ μετέχειν ἐπαγωνίζομαι, τοῦ καὶ ποιῆσαι καὶ διδάξαι, οὐκ ἂν πάντως ὑπεκσταίην οὔδενι ἀντιπίπτοντι, ὡς οὐκ ἔστιν ἐμοὶ μερὶς καὶ μετὰ τῶν ποιούντων καὶ οὕτω διδασκόντων ἐν τῆν πονεῖν. "Οπου γὰρ τὸ διπλοῦν, ἐκεῖ πάντως καὶ τὸ ἀπλοῦν. Οὐκοῦν εἰ καὶ ἐποίησα καὶ ἐδίδαξα, τίς ἂν ἐχέφρων ἀποστερήσῃ με τῆς τοῦ ποιεῖν ἐνδοξότητος, ὅς καὶ αὐτοῦ περιέπουσαι, καὶ τοῦ σάνεφεπομένου δὲ ἀντέχομαι; Εἰ δὲ τις τὴν ἐκτεθειμένην ἄρτι διπλόην ἀναπτύσσων, λογιστεύει τὰ καθ' ἡμᾶς, ὡς μὴ δυαζομένους εἰς ἀγαθὸν (διδάσκειν μὲν γὰρ τὸ καλὸν, οὐ μὴν δὲ καὶ ποιεῖν), ἀναθήτω καὶ εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα, καὶ θεωρεῖτω με εἰς ἱερέα, κακοῖς μὲν ἀπασιν ἀποτελέσμασιν ἔμφορτον, διδάσκοντα δὲ ἀγαθὰ καὶ ἐγὼ μὲν ἀπορῶ λήμματος ὁμολογουμένου τοῦ ἀγαθὰ καὶ διδάσκειν καὶ διδάξασθαι δὲ, εἴπερ ὁ χρόνος τῆς ζωῆς παρατείνεται αὐτὸς δὲ διεκνύτω τὴν ἐν τοῖς ἐμοῖς ἔργοις κακίαν, ἵνα τὸ τέλειόν μοι ἀγαθὸν εἰς ἡμισυ καταστήσῃ. Καὶ εἰ μὲν ἀδυνατήσεις, ὡς σὺ ἐνστάτα, ἀπηνέγκω τὴν μέλαιναν· εἰ δὲ καὶ εὐτονήσεις τὰ εἰς ἀπόδειξιν, δικηγορήσει τὴν καὶ αὐτὰ κατὰ σοῦ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ ἐπιτιμήσει ἄλλως τε πολλαχῶς, καὶ διὰ τοῦ χρεῖναι πάντα μὲν, ὅσα ἐγὼ διδάσκω, ποιεῖν σε, τοῖς δὲ ἐμοῖς ἔργοις μὴ ἐπακολουθεῖν. Παρακελεύεται δὲ σοὶ καὶ τὸ ἐλέγξαι, καὶ ἐπιτιμῆσαι, καὶ παρακαλέσαι, καὶ οὕτω φρονίμως μεταχειρίσασθαι

τὰ εἰς ἐμὴν διόρθωσιν, οὐ μὴν ὀφειδῶς, καὶ ὡς ἂν χαίροιν δαίμονες. Οἶμαι δὲ, ὅτι καὶ ἄλλως αἰτιάσεται σε ὁ ὀρθὸς λόγος, εἴ μὴ, χθὲς που καὶ πρὸ τρίτης καὶ ἔτι μικρὸν τι ἀνόπιν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς, ὅτε τοῦ ἱεροῦ τούτου λάχους ἐγενόμην μέχρι καὶ τήμερον ἀνεξελέγκτως, λογοπραγεῖς με, τὸν καὶ διάκονον τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, καὶ ἱερέα, καὶ ἀρχιερέα, καὶ θύτην, καὶ μύστην Θεοῦ, καὶ μυσταγωγὸν ἐν ὑμῖν, καὶ πατέρα κατὰ πνεῦμα, καὶ διδάσκαλον, καὶ ἁγιαστὴν ἐν Θεῷ· καὶ πράγματα παρέχεις καὶ κατακραυγὰς καὶ ὀχλήσεις, καὶ δι' ὕδρευων ἄγεις, καὶ τὴν ἀδελφότητα ψεύδῃ, καὶ τῆς ἱερᾶς ἀποσχίζῃ συνάξεως, καὶ οὐδὲ τὴν αὐτὴν γῆν ἡμῖν ἀνέχῃ πατεῖν, οὐδὲ τὸν αὐτὸν ἐναπνεῖν ἀέρα, καὶ συναντήσας δὲ που καθ' ὁδὸν ἐκτρέπη πλαγιάζων, καὶ σεαυτὸν ἀφορίζεις ἐξ ἡμῶν, καὶ διῶως οὕτως ἐπὶ τὸν νῶτόν σου τεκταίνειν τοὺς ἁμαρτωλοὺς δαίμονας, καὶ τὰς ψόας σου ἐμπιπλᾶν ἐμπαιγμάτων. Στῆθι μικρὸν, ἐμύλησον, λάλησον εἰς ἐμφανῆς; προβαλοῦ τὰ λυπούντα, καταδικασόν, δικαιώθητι, καὶ τότε ποίει, ὅπερ ἐθέλεις· ὅτε νικήσας μὲν βελτιώσεις ἡμᾶς, νικηθεὶς δὲ καὶ ἐπιγνοὺς τάλχθες βελτιωθήσῃ, ἀποκατστὰς εἰς ἔμφρον· ἄλλως δὲ διαβίου, ἡμῖν ἀπέχειν μανίας ἀντικρυς πάθος ἐξιστώσης φρενῶν.

κζ'. Ἀλλὰ καταστήσαντες καὶ τοῦτο ἐνταῦθα, οὐ δεησόμεθα μακρῶν λόγων οὐδὲ εἰς τὸ πρῶτον, ὅπερ ἔν τῷ ἀγαθοῦργεῖν καὶ ἄτερ διδασκαλίας. Εἴ γὰρ ἐδείξαμεν, ὅσι καὶ ἐποιήσαμεν καὶ ποιούμεν, συναποδέδεικται δὴ πούθεν καὶ αὐτὸ τέως γε μὴν, εἴπερ καὶ τοῦτο πέσοι ἐς ἀπόδειξιν. Ὁ Θεὸς μὲν εἰδείη ἂν καὶ οἱ ἐκάστων φύλακες ἄγγελοι πάντα τὰ κακῶς ποιούμενα, ἀνθρωπος δὲ οὐκ οἶμαι εἴπερ ἄπας. Εἴ γὰρ τῶν σεμνῶς καὶ οὐδὲ κανόνος ἔξω πραττομένων τὰ πλείω διεκφεύγει τὰς τῶν πολλῶν αἰσθήσεις καὶ τὰς ἐντεῦθεν εἰδήσεις, σχυλῆ γε ἂν τὰ σφοδρῶς ἡμαρτημένα, καὶ σκότου ἄξια, καὶ αἰσχύνῃν ἐπισυρόμενα, καὶ αἰδοῦς αἴτια, πρόσπτα γίνονται ἂν, καὶ ταῦτα τοῖς μῆτε τῆς αὐτῆς ἐστίας, μῆτε ὀρόφου τοῦ αὐτοῦ, μῆτε τραπέζης μιᾶς κοιωνοῖς.

κη'. Καὶ οὕτω μὲν ἐγὼ ἀμφὶ τούτοις ἔχω, τυχὸν μὲν ὀρθὰ δοξάζων, ἴσως δὲ καὶ σφαλλόμενος· ὑμεῖς δὲ, ὦ φίλον ἀκροατήριον, ὦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, ὦ δοῦλοι Θεοῦ καθὰ καὶ ἐγὼ, ὦ καὶ φρονεῖν ἄκροι, καὶ κρίνειν τὰ πρακτικὰ ὀρθῶς δεξιοί, πρὸς τῶν ἀρετῶν, ὡς ἰδοῦ ἐπεμαρτυράμην ὑμῖν, πρὸς αὐτοῦ Θεοῦ τοῦ ὑπὲρ ἅπασαν ἀρετὴν, διακρίνατε καὶ ἀποφύνασθε καὶ διδάξατέ με, ὅπη τῶν ἀπηριθμημένων τόπων τετάξομαι· ὡς ἂν μαθῶν τὸν ἐμὸν τύπον, κατασταθῶ εἰς τι πάγιον ἢ γνώσεως ἢ ἀπογνώσεως, ὡς νῦν γε νομίζω σταθερῶς, ὅτι καὶ ἐποίησα καὶ ποιῶ πρὸς δύναμιν ἐμὴν, καὶ ἐδίδοξα καὶ διδάσκω, καθὰ ἐνεχώρει. Δοκῶ μὴ μακρὰν εἶναι τοῦ καὶ ἐγὼ ἀνθρώπος εἶναι Θεοῦ, ὡς καὶ ὑμῶν ἕκαστος· καὶ οὕτω δοξάζων ἀξιώ ἐξ ἀνάγκης, ἀναλόγως τῆ κατ' ἐμὲ ἀνθρωπότητι ἐξευρίσκειν τὰ πρὸς ἐμὲ ὡς ἐκάστοτε συμπτώματα. Οἶδόν τι λέγω; Ἐθέλω εὐλογῶν τινὰς αὐτὸς μὴ κακολογεῖσθαι, μηδὲ ἐν τῷ ἐπαινεῖν πε-

A serpentino modo, et ita ut dæmones gaudeant. Puto vero quod etiam aliunde te recta ratio reprehendet, si non heri, neque nudius tertius, neque paulo ante, sed ex ipso principio, cum sacram hanc sortem obtinui, usque ad præsentem diem, absque probatione calumniaris me, et mysteriorum Dei ministrum, et sacerdotem, et archisacerdotem, et sacricolam, et Dei mystam, et mystagogum inter vos, et secundum spiritum patrem, et doctorem, et in Deo sanctificatorem; et negotia præbes et clamores et turbas cives, et injuriose agis, et fraternitatem mentiris, et a sacra communione te separas, et nec eandem terram ac nos calcare, nec eundem spirare aerem sustines, et si forte nobis occurras, conversus oblique a via declinas, et te segregas a vobis, et ita das super dorsum tuum fabricare peccatores dæmones, et renes tuos impleri illusionibus. Sisto paululum, intueri, loquetur aperte, projice quæ te contristant, condemna, justitiam sume, et tunc fac quod vis: quod si viceris quidem, meliores nos facies; si vero victus fueris et verum cognoveris, melior evades, ad sensum reversus. Cæterum autem vive, nos a mania quæ prorsus subvertit sensum abalienans.

27. Verum etiam hoc ibi posito, neque longis opus erit nobis sermonibus ad primum, quod erat agere bonum etiam absque doctrinæ traditione. Si enim ostendimus, quod et fecimus et facimus, simul aliquo modo demonstratum est hoc ipsum, saltem, quantum et istud sub demonstrationem cadere potest. Deus quidem scit, necnon cunctorum custodes angeli omnia male facta, non autem unusquisque, puto, mortalium. Si enim sancto et non extra regulam factorum pleraque fugiant multitudinis sensus ideoque cognitionem, multo minus quæ graviter sunt peccata lenebriusque digna, et pudorem habentia comitem, et probri causæ, manifesta fierent, et his qui nec ejusdem sunt domus, nec tectum idem neque unam mensam participant.

28. Et sic quidem super his ego sentio, forte quidem recte opinans, forsitan autem et deceptus. Vos autem, o charum auditorium, o fratres in Christo, o Dei servi sicut et ego, o sagaces ingenio, habilesque ad judicandum quæ recte sint acta, per virtutes, de quibus testati sumus vobis, per ipsum Deum qui super omnem virtutem est, dijudicate, et denuntiate, et docete me quoniam enumeratorum locorum reponendus sim: ut, meo cognito loco, constituar in quadam stabilitate cognitionis vel ignorantionis, sicut nunc firmiter credo, quod secundum meam potestatem feci et facio, et juxta vires, docui et doceo. Puto non procul abesse quin et ego sim homo Dei, sicut et unusquisque vestrum; et ita putans, dignum ex necessitate existimo, ut, ex analogia cum humanitate mea, reperiam ergo me semper eadem symptomata. Quid dico? Volo quosdam benedicens non maledici,

nec, dum laudo, vituperari: ægre fero, non furans pati furtum, non rapiens rapinam subire, non laqueos ponens supplantari, non luctans in terram projici. Nec subripio, nec abstrabo alienum: unde peto, ut nec alii nihil simile committant, nec erga quædam alia, nec erga mea. Mea enim dico, et non immerito, quæ mihi Deus in providentiam subministravit. Arguo quæ Dei sunt et sanctorum ejus furtim subripientes; et ipse quero criminationem, si et ego in causa simili stulte egerim. Terminis malignis petor a multis: cujus tandem omnium hæreditati insidiatus sum?

29. Illa quæ ex animo dicta sunt volo nec calumniose impeti nec detrahi, quia nec ego tale vulnus animæ meæ impressi. Vulnere enim ego opportune dico spiritualia, quæ veniunt ex calumniis et detractionibus, et vulnere sunt non patientium, sed multo magis facientium. Qui enim calumnias et detractiones passi sunt, coronam habent a Deo, qui virtutis certamina remuneratur, sive capti malitiæ retibus fuerint, sive illa effugerint. Qui vero calumniam et conviciium exercuerunt, si, coronis orbat, nihil jam possint propter opprobrium, quasi pice inuncti ridendi forent; hoc tamen grave non est: illud autem miserum et lacrymis plane dignum, quod vulnere intus, conscientia quidem ipsos torquente, dum pectora vero lacerantur, tanquam nihil ipsis gratum perfecerint. Et de istis est pulchre dicendum, quod in ipsos tela contra innocentes directa retorta sunt, et ipsorum enses in corda propria intraverunt: nam quæ quidem ipsi projecerunt, veluti puerilia tela habita sunt, et forte non percusserunt; quæ vero justitia contra ipsos retorsit, in interiora cordis intraverunt et vulnere inflixerunt.

30. Insuper volo justa loquens non despici, sed audiri. Non enim ibi vulgaris aut ignobilis homo sum, sed ad docendum teneo principatum; et discendi facultatem sub me magistro obtinent hujus loci cives. Hoc divini Spiritus donum est, qui me in tantum opus ordinavit, cujusque gratia Dei apostolus et ipso habeor. Apostolus autem, sicut et omnis presbyter, non indignus attentione judicatur, sed primum illum audiunt, qui caelo congregati sunt; deinde si cujusdam utilitatis et commodi agnoscant esse dicta, audiunt, docilesque parent, et in pace locutum dimittunt. Cur igitur non ego quoque tale obtineo bonum? Docere, et vos discere oportet; legatione fungor, audite, et quæ faciendæ sint animadvertite; missus sum, observate. Si vero dicta non placeant, dubitate, et in trutina ponderentur accurate solutiones et oppositiones; et ita sermo vester libere currat; vel, si quæ falsitatis suspicio spirituali numulo subjiciatur, unusquisque vestrum habet in spiritu Lydium lapidem, et per eum explorare potest, quanta puritas sit in hujusmodi cogitationibus. Et sic quidem bene

Α ριωβρίζεσθαι βάρβονομαι, μὴ κλέπτων κλέπτεσθαι, μὴ ἀρπάζων ἀρπάζεσθαι, μὴ συμποδίζων σφάλλεσθαι, μὴ παλαίων καταρρίπτεισθαι. Οὐδὲν οὔτε ὑφαιροῦμαι, οὔτε ἀποσπῶ ἀλλότριον· ἀπαιτῶ οὖν μηδὲ ἄλλους τοιοῦτόν τι πλημμελεῖν μήτε ἐπὶ τισὶν ἄλλοις, μήτε ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς. Ἐμὰ γὰρ φημι, καὶ οὐδὲ ἐπισφαλῶς, ἃ μοι ἐνεχείρισεν ὁ θεὸς εἰς προμήθειαν. Ἐλέγχω τοὺς ἀφαιρουμένους ἀρπάγῳ τὰ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ· ζητῶ καὶ αὐτὸς ἐλεγχον, ἐὰν καὶ ἐγὼ εἰς τι ὅμοιον ἐμωράνθην. Ὅρογλυφῶμαι προφανῶς ὑπὸ πολλῶν· τίνας γοῦν τῶν ἀπάντων κληρουχία ἐπιθεβούλευται ὑπ' ἐμοῦ;

κθ'. Τὰ τε οὖν εἰρημένα ὀλοφύχως ἐθέλω καὶ μηδὲ συκοφαντεῖσθαι, μηδὲ διαβάλλεσθαι, ὅτι μηδὲ ἐγὼ τοιοῦτον ἐνεμαξάμην τραῦμα τῇ ἐμῇ ψυχῇ. Τραύματα γὰρ ἀκριδῶς ἀποφαίνομαι καὶ αὐτὸς ψυχικὰ τὰ ἐκ συκοφαντιῶν καὶ διαβολῶν, καὶ τραύματα οὐ τῶν πασχόντων, ἀλλὰ πολλῶ πρότερον τῶν ποιούντων. Οἱ μὲν γὰρ συκοφαντούμενοι καὶ διαβάλλόμενοι ἔχουσι στέφανον ἐκ θεοῦ, τοῦ βραβευτοῦ τῶν κατ' ἀρετὴν ἀγώνων, εἴτε κατάχρητοι γίνονται, εἴτε καὶ διεκπετασθῶσι τῶν παγίδων τῆς κακώσεως· οἱ δὲ γε τὴν διαβολὴν καὶ τὴν συκοφαντίαν ἐνηργηκότες, εἰ μὲν ἀπεστερημένοι τῶν στεφάνων ἀχρειοῦνται δι' αἰσχύνης, ὡς εἰ καὶ κατάχρηστοι πίσση ἐπόμπευσαν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν βαρὺ οὐδὲν· ἐκεῖνο δὲ πᾶν ἀλγινόν καὶ ἀφόρητον εἰς ὀδύνην, ὅτι τραυματίζονται τὰ ἐντός, τὰ μὲν τῆς συνειδήσεως πλιττούσης αὐτοὺς, τὰ δὲ σπαραττούσης τῆς καρδιώξεως, εἰ μηδὲν ἀπετέλεσαν φίλον αὐτοῖς. Καὶ ἔστι προσφῶς ἐπὶ τῶν τοιοῦτων εἰπεῖν, ὡς περιετράπησαν αὐτοῖς αἱ κατὰ τῶν ἀναιτίων βολαὶ, καὶ αἱ ῥομφαῖαι αὐτῶν εἰσῆλθουσαν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν· καὶ ἃ μὲν αὐτοὶ ἐπαφῆκαν, ὡς βέλη νηπίων ἐλυγίσθησαν, καὶ τυχόν οὐδὲ ἐπληξάν· ἃ δὲ ἡ δίκη κατ' αὐτῶν ἔστρεψεν, ἔσω καρδίας παρέκυψαν, καὶ τραύματα ἐνεθάθοναν.

λ'. Ἐπι ἐθέλω λαλῶν δίκαια μὴ ἐξουθενεῖσθαι, ἀλλ' εἰσακούεσθαι. Οὐ γὰρ εἰμι ἐνταῦθα οὔτε χυδαῖος οὔτε τυχαῖος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐξάρχῳ διδασκαλικῶς· καὶ μαθητείας ἐπέχουσι τύπον ὑπ' ἐμοῦ διδασκάλῳ οἱ ἐνταῦθα πολῖται. Θεῖου τοῦτο Πνεύματος δῶρον, τάξαντος καμὲ εἰς τοιοῦτον ἔργον, οὐ χάριν καὶ ἀπόστολος θεοῦ λογιζομαι καὶ αὐτός. Ἀπόστολος δὲ, ὡσπερ καὶ πρέσβυς ἅπας, οὐ κρίνεται ἀνάξιος προσυχῆς, ἀλλὰ πρῶτα μὲν ἀκούουσιν αὐτοῦ οἱ συνειλεγμένοι κατ' ἐντυχίαν· εἶτα, ἐὰν πρὸς τινὲς ὠφελεία καὶ λυσιτελεία διεγνωσκῶσιν εἶναι τὰ λαλούμενα, ἐπακούουσι, καὶ πείθονται, καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀποστέλλουσι τὸν λαλήσαντα. Τί οὖν μὴ καὶ ἐγὼ τοιοῦτου ἐπιτυχάνω καλοῦ; Διδάσκω, καὶ χρῆ μανθάνειν ὑμᾶς· πρεσβύω, ἀκούσατε, καὶ τὸ ποιητέον κυρώσατε· ἀπέσταλμαι, προσέχετε. Εἰ δὲ τὰ λαλούμενα οὐκ ἀρέσκει, ἀπορήσατε, καὶ ἐπὶ τρυτάνης ταλαντευθήτωσαν αἱ τε ἀντιθέσεις καὶ αἱ λύσεις πρὸς ἀκρίθειαν· καὶ οὕτω τὸ ἐν ἡμῶν λογάριον ἢ παρῥησιαζέσθω· ἢ ἀλλ', εἰ τις ὑπόνοια κιδδηλεύσεως ἐπὶ τῷ πνευματικῷ ὑπεσσι κέρματι, ἀλλ' ἕκαστος ὁμῶν ἔχει τὴν κατὰ πνεῦμα

Λυδίαν λίθον, καὶ δόναται δι' αὐτῆς βασανίζειν, ὅσον ἐν ταῖς τοιοῦτοις νοήμασιν ἀρρύπαρον. Καὶ οὕτω μὲν ἐν καλῇ καταστήσεται τὰ τῆς εἴτε πρεσβείας, εἴτε μαθητείας. Πρινῆ δὲ τοιοῦτόν τε γενέσθαι, μάταιος ὄχλος ὁ ἀποδυσπετῶν εἴτε πρὸς διδάσκαλον, εἴτε πρὸς ἄγγελον. Οὐκ ἀπεστάλην, ὡς οὗτοι, κόλαξ ἐνταῦθα, ὡς προσφέρειν ἅπασιν μαθητακοὺς λόγους καὶ οἴους τέρπειν μόνον καὶ διαχέειν. Τοῦτο γὰρ σκηνοβατεῖν ἐστὶ χορευτικῶς καὶ ὀρχηστικῶς· ἄλλως δὲ εἰπεῖν ὑψηλότερον, ἐχθραίνει τὸν Θεὸν τῷ τοιοῦτῳ διδασκάλῳ. Κόλαξ μὲν γὰρ ἅπασιν ψεύδεται, κοινὸν δὲ οὐδὲν ψεύδει τε καὶ θεῖ· οὐκοῦν ὡς περ οὐδὲ ὁ ψευδῆς, οὕτως οὐδὲ ὁ κόλαξ φιλόθεός ἐστι.

λα'. Μέμνημαί· καὶ αὐτὸς οὐ τι νέον γε, ἀλλ' ἐκ μακρῶν χρόνων ἀθείας κολακικῆς, δημοσιευθείσης ἐν τῇ μεγίστῃ τῶν πόλεων, ὅτε τις ἐπίτριπτος κόλαξ μυρία τολμήσας παράσημα, εἶτα καὶ εἰς Θεοῦ οἶον ἐνέγραψε τὸν κολακευόμενον· ὀπηνίκα ὁ ἐκ τῆς Ἀθίκοις λαμακτῆρ, τοὺς πατριαρχικοὺς ἰθύνων οἰακάς, ἐπάμφραινεν ἄνδρα ἐκείνον, μέγαν μὲν καὶ ἀξίῳ καὶ γένει καὶ λόγῳ, εἴ τις εἶδε μαθὼν τὸν πάλαι Ἰκανάτον, ὅς καὶ ἐνταῦθα προεκάθισε δουρικῶς, σμικρόνοον δὲ, οἷς θεοποιούμενον ἐπίστευε καὶ συνετίθετο, ἄλλως δὲ γε καὶ ἀναίσθητον, εἴπερ κατατρωγόμενος κόλακι, θηρίῳ ὑπούλῳ, οὐκ ἠσθάνετο.

λβ'. Γράφειν μεθοδεύει ὁ κόλαξ εἰς εὐεργέτην τὸν ἀρπαγα, τὸν ἐκδικα δρωῖντα εἰς εὐθυδίαν, τὸν ὀρογλύφον προσθέτην γηδίου, τὸν τοκογλύφον μεγαλόδωρον, τὸν ὑβριστήν ἐπαινέτην. Τὰ ὅλα συνελθοῖν εἰς ἓν, πρὸς ἀντονομασίαν ἔκτοπον ἔλκεται, δι' ἧς ἀρετῶν ὀνόμασιν αἱ κακίαι σεμνύνονται ἂν· οὐ τί ποτε ἂν εἴη χειρόν, εἴγε ὑπάγονται καὶ οἱ τοιοῦτοι τὸ « οὐαί; » ὁποίου κληρονομοῦσι καὶ οἱ τὸ πικρὸν καὶ οἱ τὸ σκότος ραῦλως ἀντονομάζοντες. Ὡς πόσα καὶ οἷα καὶ ἡλίκα τὰ ἐκ τῶν κολάκων δεινά! Φῦμα περὶ τὸν κολακευόμενον, καὶ βραχὴν ὕδωδεν ἀποτρόπαιον· καὶ ὁ κόλαξ νάρδου πιστικῆς ὄζειν τὸ τραῦμά φησιν. Τὸν ἀδρανῆ, καὶ οἶον ἀνέμῳ καταπνέοντα σκελίζεσθαι εἰς ἀνδρίαν ἐπαίρει· καὶ ἔποχον ἵππῳ ἀναπέσας γενέσθαι, εἶτα καταπεσόντα οὐ μέμφεται, ἀλλὰ τὴν ἐρεστρίδα αἰτιᾶται τοῦ πτώματος. Κἂν τραῦμα ἐκεῖθεν πάθῃ τὸ σῶμα, τὸν χιτῶνα ψέγει, ὡς οἷα τραχὺν, καὶ οὕτω τὴν σάρκα τρίψαντα· κἂν ἀπορῥῆ αἷμα, τάσιν μέλους εἰς μέμψιν προβάλλεται, δι' ἧς φλεβίου βραγέντος αἷμα ἐξέκρυψεν. Ἐξ ἀνθρώπων ὁ κόλαξ γινόμενος, οὐκ εἰς ἀγαθόν τι ζῶον, ἀλλ' εἰς κόρακα μεταπλάττεται. Ἡ γὰρ οὐ ταυτὸν τι τὰ ἐς κακίαν, κόρακα καὶ κόρακα εἰπεῖν, κατὰ τὸν ὀρθῶς πάλαι ποτὲ σκηψάμενον, καὶ ὀρθῶς στραυλισμῶ τὸν κόρακα φωνῆ κόρακος ὑποκοριστάμενον; Πολλή τις αἰσχύνη βύπον μὲν ἐπὶ προσώπου φανέντα ὑδατι ἀποπλύνειν, μὴ πως ὁ φυσικὸς ἀχρειωθεῖν χαρακτήρ τοῦ εἶδους· κόρακος δὲ ἀνέχεσθαι, βυπαρῶς παραζωγραφοῦντος οὐ μόνον τὸν ἕξω ἀνθρώπον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐντός. Μὴ γὰρ οὐκ ἀπόλλοισιν ὁ κόλαξ καὶ ψυχὴν αὐτῆν χρώματα τρίβων ἔκφυλα, οἷς χρισμένοις ὑπογρα-

A constabunt quæ legationis et quæ discipulatus sunt. Priusquam autem tale qui fiat, vulgus vane sive in magistrum, sive in missum invehitur. Non huc, credite mihi, missus sum adulator, ut omnibus molles proferrem sermones, ad mulcendum et dissolvendum tantummodo idoneos. Hoc enim est choreularum ac orchistarum proprium; cæterum vero, ut loquar excelsius, Deum hoc tali magistro reddit inimicum. Adulator enim omnis mentitur, et nihil Deo cum mendacio commune est, itaque, quemadmodum neque mendax, sic neque adulator amicus Deo est.

31. Ipse memini non a recenti, sed a longis temporibus impietatis adulatoriæ, in urbium maxima propalata, cum aliquis vafer adulator, postquam mille fuerat ausus extranea, postmodum etiam in Dei filium inscripsit adulatum, tunc cum illa fax ex Attica, patriarchica dirigens gubernacula, splendescere fecit illum hominem, magnum quidem dignitate, genere et sermone, si quis antiquum audivit Nicenatum, qui buicce ducatus præfuit, pusillanimum autem, quod deificatus adhibebat fidem adulantibus et assentiebatur, aliunde vero stolidum, siquidem ab adulatore, subdola fera, se voratum non sentiebat.

32. Erigere solet adulator in beneficium, raptorem, in justum, qui facit iniqua, in adjunctorem agri, qui transgreditur terminos, in generosum, feneratorum, in laudatorem, qui loquitur injurias. Ut in unum cuncta colligam, in antonomasiam adducitur inusitata, qua virtutum nominibus pravitates honorandæ forent. Quo pejus quid forsitan esset, si quidem et subjacent qui tales sunt, illi vix? cujus etiam partem oblinent qui quod amarum et tenebrosum est antonomastice et falso vocant. Oh! quot et qualia quantaque mala veniunt ex adulatoribus! Vomica super adulatum est et disrupta graviter facit, et adulator pisteam nardum vulnus dolore dicit. Eum qui debilis est et talis ut contra ventum spirantem supplantetur, in audaciam extollit; et postquam equo firmum incessurum esse suavit, lapum non redarguit, sed chlamydem de casu causatur. Et ubi vulnus exinde passum fuerit corpus, tunicam arguit, utpote hirsutum, et sic carnem conserentem; et si sanguis effluerit, tensionem membri vocat in reprehensionem, tanquam per illam rupta vena cruor effusus sit. Ex hominibus adulator natus, non in quoddam bonum animal, sed in corvum transformatur. Nonne enim pariter malitiosum est colacem (adulatorem) et coracem dicere, quatenus aliquis olim forte recte fingens et recte balbutiens u voce coracis blandicula sonuerit? Magnum quoddam opprobrium est, maculam in vultu apparentem abluere aqua, ne physica vultus forma deleatur, adulatorem vero sustinere, qui non solum hominem exteriorem, sed etiam interiorem sordide

depingit. Nonne enim perdit adulator et ipsam animam, extraneos conterens colores, quibus adhibilis deletur hominis pulchritudo? Qui cum adulatione loquitur, dæmoni subministrat, qui et ipse peccata adulationibus demulcens ornamentis decorat, et tanquam ad virtutum pulchritudinem, bona inscribens nomina, similitudinem habere simulat.

33. Ne me ergo unquam ista capiat cogitatio, ut magistrum ignobiliter aduler, et decipiam et fallam. Fidelis mihi testis est Deus, quod ex illis, quibuscum semper conversor, amicum invenio, non adulantem, sed reprehendere scientem Et talem diligo, et in hoc « sapiens sum, » juxta testimonium sapientissimi parcomiastæ. Et tu igitur, quisque mihi dilectorum, bonum ex te fac, et fac istud primum. Fac autem etiam ex aliis bonum, ut conveniens, suppositum, et ne fugiens reprehensionem, quam amat homo sapiens, adulationem accipere velis et sic deformari.

34. Verum quoniam, ut dixi, non ad adulandum missus sum, restat, ut ego sim rectitudinis vindicatio. Hujusmodi autem viri officium est dicere verum ad accidentia, quæ varia sunt et innumerabilia, quorumque pater est longum tempus, artificiosa gignens et negotia et cogitata; quibus qui ad enumerationem immoratus est, astra ipsamque arenam numerare posse de cætero confidat. Et ita quidem plerumque puram absque reticentia qualis est, ipsam administrat veritatem omnis homo, sed præsertim qui eruditus est, magis autem qui institutus est in sacerdotio, maxime vero qui secundum præminentiam est archisacerdos. Occurrente vero quodam eventu, qui talis est de

35. His præmissis, jam plane intelliخي mihi non esse licitum adulari vos qui mei estis, quibus inservire, quos ad bonum componere, quos in veritatem inducere volo. Vereor enim, ne, blandiens in docendo sicque mentiens, contra Deum pugnem. Etenim aliquando blandiar; sed cum ad aliquem

φόμενος ἀχραιοῦται ὁ καλὸς ἄνθρωπος. Ὁ πρὸς κολακείαν λαλῶν δαίμονι ἐξυπηρετεῖται, ὅς καὶ αὐτὸς θωπείαις ὑποσαίνων ἁμαρτάδας ἐπαλείφει κομμωτικῶς καὶ ὡς εἰς εὐμορφίαν ἀρετῶν ἐξωραΐζειν ὑποκρίνεται, ἀγαθὰ ἐπιγράφων ὄνόματα.

λγ'. Μὴ ἐμὲ γοῦν οὗτος λάθοι λογισμὸς ποτε, ὡς ἀγεννῶς κολακεῖν καὶ ἀπατᾶν καὶ ψεύδεσθαι τὸν διδάσκαλον. Πιστὸς μοι μάρτυς ὁ θεὸς, ἐφ' οἷς ἀεὶ πραγματεύομαι, φίλον εὐρίσκειν οὐκ εἰδῶτα κολακεύειν, ἀλλ' ἐξελέγγειν. Καὶ ἀγαπῶ τὸν τοιοῦτον, καὶ « τοῦτό γέ εἰμι σοφὸς, » κατὰ γνωματεύει καὶ ὁ πάνσοφος παροιμιαστὴς. Οὐκοῦν καὶ σὺ ἕκαστος τῶν ἐμοὶ φίλων, ποιοὶ τὸ καλὸν οἴκοθεν· τοῦτο δὴ τὸ πρῶτον. Ποίει δὲ καὶ τὸ ἐτέρωθεν, ὑποτεθὲν ὡς εἰκός· καὶ μὴ, φεύγων τὸν ἔλεγχον, ὃν ἀγαπᾷ ὁ σοφὸς ἀνὴρ, θέλει κολακεύεσθαι, καὶ οὕτω παραγράφεσθαι.

λδ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ὅπερ ἐφάμην, οὐκ ἀπέσταλμαι κολακεύειν, λείπεται δὲ ὀρθότητος εἶναι με ἔλεγχον. Ἄνδρὸς δὲ τοιοῦτου ἔργον ἀληθίζεσθαι πρὸς τὰ παραπίπτοντα, ποικίλα ὄντα καὶ ἀδιεξίτητα, ὧν πατὴρ ὁ μακρὸς χρόνος, δαίδαλα φύων καὶ πράγματα καὶ νοήματα· οἷς ὁ ἐνδιατρίψας εἰς ἀπαρίθμησιν θαρρῆϊτω τοῦ λοιποῦ καὶ ἀστέρας ἔχειν μετρεῖν καὶ ἄμμον αὐτήν. Καὶ οὕτω μὲν ὡς ἐπὶ πλεῖστον ψιλὴν ἀνυποστόλως αὐτὴν καθ' αὐτὴν διαχειρίζεται τὴν ἀλήθειαν καὶ πᾶς μὲν ἄνθρωπος, μᾶλλον δὲ ὁ πεπαιδευμένος, ἐπὶ ἔτι δὲ πλεον ὁ ἐν ἱερωσύνῃ, μάλιστα δὲ καθ' ὑπερυχὴν ὁ ἀρχιερεὺς. Περιπετείαις δὲ τινος ἐπιγενομένης, καὶ ἐπαινέσεται ἀκροατὴν ἢ ἄνθρωπον ἢ δῆμον ὁ τοιοῦτος διὰ καλοῦ τινος ἐπίδοσιν· καὶ ἔστιν αὐτὸ οὐ κολακεία. Πλείστη γὰρ ὅση διαφορὰ τοῦ κολακεύειν καὶ τοῦ πνευματικῶς ἐπαινεῖν, τοσαύτη, ὅση καὶ ἀληθείας πρὸς ψεῦδος, καὶ σπουδῆς πρὸς παύνην. Ἀληθεύειν μὲν γὰρ ὁ πνευματικὸς ἐπαινήτης, παρεργάζεται δὲ ὁ κατὰ κολακείαν. Ἔστι δὲ ὁ ἔπαινος, ὃν ἐγὼ ἄρτι ἐκτίθεμαι, λόγος εὐλογητικὸς τῶν κατ' ἀρετὴν ζώντων. Καὶ αὐτὸς ἢ ἐν στενολεσχίᾳ, ἢ ἀποτάδῃ, ὡς ὁ διδάσκαλος διακρίνει· ὡς περ αὐτὸ πάλιν ψόγος ὁ τῆς τοιοῦτης ἐπαίνου ἀντίθετος λόγος, δυσφήμων τὸν μὴ ἀρετῶντα. Οὐ καὶ αὐτοῦ στοχαστέον ἐν καίρῳ τὸν κατὰ πνεῦμα διδάσκοντα, πραγματευόμενον, πῆ μὲν μέλιτι καὶ λοιποῖς ἡδύσμασιν ἀνακτᾶσθαι τὴν θεοφιλεῖ ὕρεξιν, πῆ δὲ πικράσμασιν ἰατρειτικοῖς καὶ λοιπαῖς δριμύτησιν ἐπανάγειν τὸ καχεκτοῦν εἰς ὑγίειαν· ὧν τῷ μὲν πρώτῳ ἀνάλογον διεκπίπτει ὁ ῥηθεὺς ἔπαινος, ψόγος δὲ τοῖς δευτέροις.

λε'. Τοῦτων προεκτεθειμένων, ἔχω] συναγαγῶν ἤδη ἐντελῶς, ὡς οὐκ ἔξεστί μοι κολακεύειν ὁμᾶς τοὺς ἐμοὺς, οὓς ὠφελεῖν ἐθέλω, οὓς εἰς ἀγαθὸν καταρτίζειν, οὓς ἐνάγειν πρὸς ἀλήθειαν. Δέδοικα γὰρ, μὴ καὶ θεομαχῶ, κολακεύων ἐν τῷ διδάσκειν, καὶ οὕτω ψευδόμενος· Κολακεύσω μὲν γὰρ ποτε· ἀλλ'

ὅτε πομπύζω πρὸς τινα, ὥσει καὶ ἵππον ἀγριοῦ-
μενον, ἢ καὶ καταψῶ θηρίον ἀτίθασσον· οὓς προσ-
θετέον καὶ ἀφύκτους ἐχθρούς, εἴ ποθεν κατάσκη-
ψαιεν. Καὶ μὴν ἐγὼ (τὴν ποτε καιρὸς ἐκεῖνος ἀπευ-
κταῖος, ὁ κατὰ τὴν ἀίχμαλωσίαν) καὶ ὤκνον κολα-
κεύειν, καὶ ὁ θεὸς ἴστατο παρ' ἐμοῦ καὶ διὰ τοῦτο
εὐδοκίμου γὰρ τάληθῆ λέγων εὐμεθόδως. Εἰ δὲ
ποτε καὶ χολὴν τινα τοῖς δεσπόταις ἐκείνοις ὑπεκί-
νου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ταχὺ τὸ πῦρ ἐσθέννυτο, τῆ
ἄνωθεν δρόσῳ μαραινόμενον.

λζ'. Ἐτι προσεπιζητῶ, καὶ σοφοὺς εἶναι καὶ ἐμὲ
καὶ ὑμᾶς. Ἐσόμεθα δὲ τοιοῦτοι οὐ πόνῳ πολλῷ,
οὐ βιβλίων ἐπελεύσεσιν, ἐφ' οἷς ἀφθαλμοὶ κάμνου-
σιν, οὐ διδασκάλων ἀύστηρίαις, ὧν αἱ χεῖρες ἀλγει-
νοὺς ἐντρίβουσι μώλωπας, οὐχ ὕπνου ἀργίαις, δι'
ἧν καὶ αὐτῶν πολὺ τὸ σῖνος τοῖς ἀγρυπνοῦσιν, οὐ
ποδῶν καμάτοις ἐξ ὁδοιποριῶν, οὐ δαπάναις ταῖς τε
ἄλλαις καὶ ὕσαις ἐκθεραπεύονται λίχνοι διδάσκαλοι,
οὐκ ἄλλοις τούτοις, ὧν μυρίων ἢ κατὰ σοφίαν ἐρίε-
ται ἀγωγή. Ἀλλὰ χρὴ μόνον ἐβελῆσαι καὶ ἐπινεῦ-
σαι ἡμᾶς, καὶ αὐτίκα σεσοφίσμεθα ἐντελῶς.

λζ'. Σοφίζει δὲ οὕτως ἡμᾶς ἀγαπώμενος ὁ ἔλεγ-
χος· « Ἐλεγχε γάρ, » φησὶ, « σοφὸν, καὶ ἀγαπήσει
σε, » ἀφορμὴν ἐντεῦθεν λαβὼν τοῦ καὶ σοφώτερος εἶ-
ναι. Ὡς διδάσκαλος οὗτος εὐπόριστος, ὧ σαφής, ὧ
γοργός, ὧ δώροισ ἀνάλωτος, ὧ καὶ διδάσκων ἅμα καὶ
ιατρεύων, τὸ μὲν, οἷς μεθοδεύει τὰ σωτήρια, τὸ δ',
ὅτι τῆς ψυχικῆς καχεξίας ἀποκενοῖ· ὧ καὶ πρὸς
χάος ἀδυσσον κατάγων καὶ πρὸς οὐρανὸν ὕψων ὁ
αὐτός, τὸ πρῶτον, οἷς ταπεινοποιεῖ ἐκ μεταμέλλου,
τὸ δεύτερον, οἷς ἀνάγει τῆ ἐκ μετανοίας καθάρσει
πρὸς τὸν ὕψιστον Κύριον. Εἰ δὲ τις ἀμαρτάνων τὸν
τοιοῦτον ἔλεγχον σκορακίζειν ἑαυτοῦ πειράται, ὁ
τοιοῦτος φριξάτω, εὐλαβούμενος, μὴ ποτε καὶ αὐ-
τὸς ἀτιμωθῆ δεινῶς, ὡς τοὺς δικαίους ἐλέγχους μώ-
λωπας ἑαυτῷ ἡγούμενος.

λη'. Ὡς ἀμαρτωλὸς ἐγὼ, καὶ εἴ τις ἕτερος κατ'
ἐμέ. Τί δήποτε κεκαυτηριασμένοι τὴν συνείδησιν,
οἷς οἴδαμεν ἀμαρτάνοντες, τὸν ἐκ τοῦ λόγου καυτήρα
δυσωπούμεθα; Ἐπαινῶ καχεκτάς ἐκείνους, οἱ καὶ
νοσεῖν αἰσθάνονται, καὶ ἀνέχονται καιόμενοι πρὸς
ὕγιαν. Ὁ στραβίζων ἐμφανῶς, ἐὰν ἀκούσῃ, εὐωπὸς
εἶναι, γελᾶσθαι κρίνει, καὶ τὸν ἐπαινεῖν δοκοῦντα
μέμφεται. Οὕτω δὲ καὶ ὁ κυλλοποδίων, εἴπερ ὀρθὰ
βαδίζειν λέγοιτο. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κα-
τὰ σῶμα πηρώσεων. Ἡμεῖς δὲ, ὧν πρῶτος ἐγὼ, D
ἀμαρτίαις ἐξοφωμένοι, καὶ μανθάνοντες, φῶς εἶναι
καὶ ἡλιῶδες ἀπαστρέπτειν, διατί οὐ νοοῦμεν, ὅτι
γελώμεθα; Ἐβέλομεν δὲ συνεχῶς αὐτὸ ἀκούειν εἰς
ἐπαινον. Εἰ δὲ ὁ παραβλῶψ καὶ χολὸς, καὶ ὄσος ἄλ-
λοισ ἢ κατὰ σῶμα ἡμάρτηται πλάσις, θυμὸν ἀνα-
λαμβάνουσιν, ὅτε ποτὲ σκώπτονται, καὶ τις οἴεται
διὰ ταῦτα, καὶ τὸν ἐλεγχόμενον καὶ οὕτω χολούμενον
δεόντως ἀγανακτεῖν, ὡς οἷα περιωδριζόμενον, γινω-
σκέτω οὐ καλῶς οἴεσθαι. Οὐ γὰρ ταῦτὸν σκώπτεσθαι
καὶ ἐλέγχεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ σκῶμμα παίζει κυριο-
λεκτούμενον, ὁ δὲ ἔλεγχος ἐπουδάζει καὶ διορθοῖ.

λη'. Οὐ τοίνυν οὐδὲ ἡμεῖς διδασκαλικῶς ἐλέγχον-

A sibili, tanquam ad equum agrestem, vel feram in-
domitam demulceo; quibus adjungendi sunt in-
eluctabiles inimici, si alicunde irruant. Et certe
ego, — erat olim tempus illud captivitatis abou-
nandum, — adulari quondam nolebam, et idcirco
mihi Deus aderat: amabar enim plana via vera
loquens. Si quando vero bilem dominatoribus illis
moverem, ecce brevi ignis, rore desuper infuse
extinguebatur.

36. Et adhuc me et vos esse sapientes præsumo.
Tales autem erimus non multo labore, non libro-
rum accessione, super quibus fatigantur oculi,
non magistrorum austeritate, quorum manus mo-
lestas vibices imprimunt, non insomniis, per
quæ multum damnorum affertur vigilantibus,
non pedum ex itineribus ærumnis, non (expensis
istiusmodi quibus cupidis magistris deserviunt,
non aliis mille talibus, quæ secundum sapientiam
educatio attingit; sed solummodo nos velle et as-
sentiri oportet, et statim omnem sapientiam acqui-
siverimus.

37. Reddit autem illa nos sapientes desiderata re-
prehensio. « Reprehende enim, inquit, sapientem,
et amabit te, » occasionem inde sumens ut sapien-
tior fiat. O magister ille aditu facilis! quam ma-
nifestus, quam ardens, quam donis inaccessibleis!
Una docet et sanat, istud quidem eo quod salu-
taria præscribit, hoc autem eo quod morbo spiri-
tali purgat! Idem in profundam abyssum demittit,
et in cælum extollit, illud, quod ex pœnitentia
humiliat, hoc, quod puritate ex pœnitentia ad
altissimum Dominum elevat! Si quis vero delin-
quens, huiusmodi reprehensionem a se projicere
tentat, talis contremiscat, veritus, ne aliquando et
ipse in causa tremenda constituatur, tanquam
justas reprehensiones sibi vibices æstimans.

38. O peccator ego, peccatoresque si forte sint
mihi similes, cur tandem conscientia cauteriati,
qui nos esse peccatores scimus, cauterium ex ser-
monibus ægre ferimus? Morbo laborantes istos
laudo, qui se sentiunt ægrotare combustionemque
sustinent ad sanitatem. Qui manifeste strabus est,
si quod bene sit oculis audiat, irrideri se judicat,
et cum qui laudare videtur arguit. Sic porro
etiam claudus, si recte dicatur incedere. Idem vero
est quoque de cæteris corporis defectibus. Nos
autem, quorum ergo primus, peccatis obcæcati, cum
audimus esse lumen et sicut sol fulgere, quare
nos irrideri non putamus? Sed perpetuo lauda-
tionem audire volumus. Si vero strabus et claudus,
et quicumque tali corporis deformatione laborat,
ira moventur, cum cavillationem audiunt, et ideo
quis putat eum qui reprehenditur, cum sic ira-
scitur, merito indignari tanquam injuriam passum,
multum errat. Non enim idem cavillationem sub
ire et reprehendi: cavillatio enim proprie per lu-
dum agit, reprehensio vero serio agit et corrigit.

39. Nec igitur nos, cum docendo reprehendimus

non probrose, neque injuriose, sed ad lapsus correctionem revelationemque casus, vel cavillatione capimur vel exprobramus. At vero sicut qui devios a recta via reducunt ad illam, et impugnanterrationem, et viam directissimam illico ostendentes, non invehuntur, nec injuriose agunt, nec convitiuntur; sic neque qui reprehendunt in exhortando, molestam quid faciunt, sed opus Deo gratum perficiunt, dum in rectis legibus et in canonum rectitudine firmant eos qui ab illis declinaverunt.

40. Ad quid mihi ista? Idcirco ut non omnes moneam invicem reprehendere, et ab invicem spiritualiter et fraterne reprehendi, et ita non caecos ambulare in vita, sed diligenter illud quod secundum Deum est, iter implere, sicque sapientes evadere juxta istud: « Dominus illuminat caecos¹⁷; » qui sane velut in tenebris, in hac vita conversantes, a Deo recte diriguntur, et itinera perficiunt ad splendidam luminum facem, quorum excellentia sunt ellychnia spiritualium reprehensionum disciplinae.

41. Insuper et ad virilem nobilitatem exhortor qui mecum sunt cives, et induco recordationem, ut dimittantur illae imperitiae ac importunae minae, hic dentium intempestivus stridor, hi in vanum linguae ardore, in mente proverbio habito quod « virorum est agere, mulierum autem loqui. »

42. Ego igitur extabui, sic frequenter exterritus minis, iisque in me maximis, fratres. O vos, unus, duo, tres, plures, qui nimis ad iram ferventes, ad charitatem frigetis et ad dilectionem forte mortui estis, sinite me brevi vivere tempore, quo victurus sum, vel citius tollite me de vita. Dimittite calcaneo mihi insidiari, scientes, praecipuum esse ad interitum inherere cordi, visceraque dilacerare et lambere cruorem. Cogitate, quod sex et decem anni jam sunt, quibus adversos nos dentes acutis. Usquequo sic laborantes sustinebitis? Ecce, post judicium maximum, caelestem dico, maximum in his qui sunt super terram: in causam ad illum adducendus est malus archisacerdos ille, qui vos exoriat, qui laedit, qui injuriatur, qui rapit, qui quodcumque malum facit. Et ille magnum scandali lapidem auferet, et vos ita recte gradiemini. Esto quaedam et ex vobis gratia, quod ex Romanorum terra per vos deleatur omnium auctor malorum Eustathius. Denuntiate me, dissimulatum malum; revelate me, perniciosum non omnibus manifestam. Invenietis gratiam apud Deum et homines, ex hoc sacro loco, illum quem vos indicatis maledictum, auferentes. Non vos omnes, fratres, pudore afficiens haec dico. Perfecte quippe novi, sicut numerabiles inimicos, sic etiam caeteros qui Deum, qui Ecclesiam, qui sacerdotes amant, uno verbo, qui in Deo fratres diligunt;

Α τας, καὶ μήτε ὀνειδιστικῶς, μηδὲ πρὸς ὕβριν, ἀλλὰ πρὸς διόρθωσιν σφάλματος καὶ ἀνέγερσιν πτώματος, ἢ ἀλισκόμεθα σνώμματος, ἢ ὀνειδίζομεν. Ἄλλ' ὡσπερ οἱ τοὺς ἐκτραπέντας τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ ἐπανάγοντες εἰς αὐτήν, καὶ διδάσκοντες τὴν ἀποπλάνησιν, καὶ τὴν σκοπιμωτάτην ἐνστατικῶς ὑποδεικνύοντες, οὐκ ἐπιτίθενται, οὐδ' ἀτιμάζουσιν, οὐδὲ ὀνειδίζουσιν· οὕτως οὐδὲ οἱ ἐξελέγχοντες πρὸς παραίνεσιν, λυπηρόν τι ποιῶσιν, ἀλλὰ θεῶν ἀρέσκον ἔργον ἀποτελοῦσι, νόμοις ὀρθοῖς καὶ κανόνων εὐθύτησιν ἐμβιβάζοντες τοὺς ἐξ αὐτῶν παροιστρήσαντας.

μ'. Πρὸς τί μοι ἀποτέλεσμα ταῦτα; Εἰς τὸ πάντας ἡμᾶς χρῆναι ἀλλήλους ἐλέγχειν, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐλέγχεσθαι πνευματικῶς καὶ ἀδελφικῶς, καὶ οὕτω μὴ τυφλοὺς περιπατεῖν ἐν βίῳ, ἀλλ' ἐξακριβοῦσθαι τὰ κατὰ θεὸν διαβήματα, καὶ οὕτω σοφοὺς ἀπεκδιδόναι κατὰ τὸ « Κύριος σοφοὶ τυφλοῦς » ἢ δηλαδὴ ὡς ἐν σκότῳ, τῷ βίῳ τούτῳ, ἀναστρεφόμενοι, ὀρθὰ ποδηγετοῦνται θεύθεν, καὶ ὑπὸ φώτων λαμπροτάτων ἐξανύουσι τὰς πορείας, ὧν θρυαλλίδες εὐγενεῖς καὶ αἱ κατὰ τοὺς πνευματικῶς ἐλέγχους διδασκαλίαι.

μα'. Ἐπὶ δὲ τούτοις προκαλοῦμαι εἰς ἀνδρικὴν εὐγένειάν τοὺς σὺν ἐμοὶ πολίτας, καὶ εἰσάγω μνήμην ἀφίεσθαι τῶν καὶ ἀπίρων καὶ ἀκαίρων ἀπειλῶν, τοῦ παρὰ ὦραν βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, τῶν ἐν κενοῖς γλωσσαλιῶν, ἐνθυμουμένους τὸ περιαδόμενον, ὡς « ἀνδρῶν μὲν τὸ ποιεῖν, γυναικῶν δὲ τὸ λαλεῖν. »

μβ'. Ἐγὼ οὖν ἐκτότηκα, οὕτω συχνὰ καταβροντώμενος ἀπειλαῖς, καὶ ταῦτα ταῖς ἐμοὶ μεγίσταις, ἀδελφοί. Ὁ εἷς, οἱ δύο, οἱ τρεῖς, οἱ τούτων πλείους, οἱ παρὰ τὸ θεὸν θερμοὶ ἐς ὀργήν, οἱ τὰ μὲν ἐς ἀγάπην ψυχροί, τὰ δὲ ἐς φιλίαν μήποτε καὶ νεκροί· ἀφετέ με ζῆν τὸν βραχὺν χρόνον, ὃν βιώσομαι, ἢ ἀλλὰ τάχιον ἀπαγάγετέ με τοῦ βίου. Ἄφετε τηρεῖν μοι τὴν πτέρναν, εἰδότες καιρῖον εἶναι εἰς ὕλεθρον ἐμφῶνα· τῇ καρδίᾳ καὶ σπαράξαι σπλάγγνα, καὶ λάπτειν αἷμας. Λάβετε κατὰ νοῦν, ὅτι ἐξ ἤδη πού καὶ δέκα ἐνιαυτοί, ἐν οἷς καθ' ἑμῶν ἀκονῶντες ὀδόντας ὀξύετε. Μέχρι τίνος ἀνέξεσθε οὕτω κάμνοντες; Ἴδοὺ ὁ μετὰ τὸν μέγιστον δικαστὴν, τὸν οὐράνιον, μέγιστος ἐν τοῖς ἐπὶ γῆς ἀκτέον παρ' ἐκείνῳ τὸν κακὸν ἀρχιερέα, τὸν σκύλλοντα ὑμᾶς, τὸν βλάπτοντα, τὸν ἀδικοῦντα, τὸν ἀρπάζοντα, τὸν ἅπαν κακὸν ποιῶντα. Καὶ ἐκεῖνος ἐξαιρήσεται τὸ μέγα πρόσκομμα, καὶ ὑμεῖς ὀρθὰ οὕτω βαδίσετε. Ἔστω τις χάρις καὶ ἐξ ὑμῶν ὅτι τῆς Ῥωμαίου δι' ὑμῶν ἀπαλιφήσεται ὁ πάντων κακῶν αἴτιος εὐστάθιος. Ἐκφήνατέ με, τὸ ὑπουλον κακόν· ἀνακαλύψατέ με, τὸν οὐ πασίδηλον ὕλεθρον. Εὐρήσετε χάριν παρὰ τε θεῶν καὶ ἀνθρώπων, ἀπαγαγόντες τοιοῦδε τόπου ἀγίου τὸν ὡς ὑμεῖς κρίνετε ἐναγῆ. Οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς ἅπαντας, ὡς ἀδελφοί, ταῦτα λέγω. Ἠκριδωκῶς γὰρ ἔχω, καθὼς τοὺς μετρητοὺς φιλέθρους, οὕτω καὶ τοὺς λοιποὺς φιλοθέους, τοὺς φιλεκκλησίους, τοὺς φιλαργυτερεῖς τὸ πᾶν εἰπεῖν, τοὺς ἐν θεῷ φιλαδέλ-

¹⁷ Psal. cxlv, 8.

φους· οὐς καὶ δυσωπίῳ ἐπεύχασθαι τῇ πόλει ταύτῃ, ἅ τὰ βελτίονα, ἵνα μὴ καὶ ἐνταῦθα κακῶν ἀνδρῶν ὀλιγίστων οὐκ εἰς ἀγαθὸν ἀπολαύσει τὰ ἡμέτερα. Θεε, παναγίε βασιλεῦ, καὶ βασιλεῦ ἐνθεε· ἐπιβλέψατε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κατασειομένους στερεώσατε, ἵνα ἢ ἐν ἀσφαλεῖ στησώμεθα προφαινόμενοι, ἢ ἀλλὰ καταπεσύντες κεισόμεθα εἰς ἀνάγερτον. Δυσὸν γὰρ θάτερον, ἢ καλῶς ζῆν, ἢ τεθνάναι καλῶς, ἐπιέμεθα καὶ ἡμεῖς, ὡς ἀνθρώποι καὶ ἐμπαθεῖς καὶ περιπαθεῖς. Ταῦτα εἰπὼν, οἷς οὐκ ἂν εἶποι τις μὴ καὶ διδασκαλίαν πυκνὴν παρενεσπάρθαι, ἧς ἕνεκεν ὀφειλετικῶς ἐνταῦθα συνηνέχθημεν, σιγήσομαι τοῦ λοιποῦ, ἕως ἂν ἐξ ὑμῶν μάθοιμι ἀποφαντικῶς, ὅποι τῶν ἡρωτημένων τύπων κατατάξετε ἡμᾶς, τοὺς ἴσως μὲν χρείους, καθά τις ἔφη σοφός, ἴσως δὲ ἀχρείους. Τότε δὲ ἀκούσαντες λαλήσομεν ἢ περιεσμένως, ἢ ἀφειδέστερον.

μγ'. Τῷ τέως δὲ ἀναφωνῶ συνήθως ὑμῖν διασκευάζεσθαι πρὸς τὸν ἐπιόντα τῆς νηστείας ἀγιασμὸν, καθ' οἷους τρόπους κόλαξ ὑπιθέμην ὑμῖν. Οὐκ ἔχω γὰρ τι ἐκείνων φράσαι κάλλιον ἢ ἀκριβέστερον· ἄρτυμα δὲ ἔστω ὑμῖν τοῦ θεαρίστου νηστεύματος μὴ μόνον ἢ ὀλιγοσιτία καὶ τὸ ἐγκρατῶς αὐταρκές, τὰ τοῖς πλείοσιν εὐχερῆ, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ὁ πρὸς τοὺς δεομένους ἔλεος ὁ κατὰ δύναμιν· ὃν οὐδ' αὐτὸν ἀποπροσποιεῖται ὁ πάγκοινος ἐλεήμων Θεός, οὐκ ἐν τῷ πολλῷ μόνον τὸ μέγα τῆς ἐλεημοσύνης τιθέμενος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὀλίγῳ τῷ κατὰ ἰσχὺν, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ὀλιγίστῳ, εἰ καὶ αὐτὸ Ἰλαριῶς καὶ διακριτικῶς δίδοται. Ὁ δὲ ἐν τοῖς τοιοῦτοις εἰς νόστιμον ἄλλας λογίζεται, μηδ' αὐτὸ ἐλλειπέτω.

μδ'. Ἔστι δὲ ἐκεῖνο ἡ ἀγάπη, τὸ καὶ εὐπόριστον ἀγαθὸν, εἴπερ ἐθέλομεν ἀναβλέπειν καὶ ψηλαφᾶν, καὶ δυσπόριστον, εἴγε καταμύομεν καὶ διερευνῶμεθα· περὶ τῆς μυρίους ὄσους λόγους χέαντες, οὐκ οἶδα, εἴπερ τὰς εἰς φιλίαν ἀτόγκτους ψυχὰς ὑγράναμεν, καὶ εἰς κάρπιμον διηνοῖξάμεν. Ταύτης ἐπιλειπούσης, μάτην πονήσομεν καὶ εὐχόμενοι, καὶ νηστεύοντες, καὶ γονυπετοῦντες, καὶ ἀγρυπνοῦντες, καὶ ἔλεον προδεβλημένοι, καὶ δάκρυα προχέοντες· οὐ γὰρ ἂν εἶη τὸν Θεόν, τὴν αὐτοαγάπην, προσδέξασθαι τι ἐκ τῶν τὴν ἀγάπην ἐξουθενούντων, καὶ οὕτω κατανωτιζομένων καὶ τὴν ἐξ ἐκείνου βοήθειαν. Πονηροὶ οἱ μὴ ἀγαπῶντες· πονηροὺς δὲ ὁ φίλος οὐ προσίεται. Ἄδικοι οἱ μὴ ἀγαπῶντες· ἀδίκους δὲ οὐκ ἐπιλάμπει ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος. Οὐδὲν ἀγαθὸν παρὰ τοῖς μὴ ἀγαπῶσιν· ὁ δὲ Θεὸς ἀγαθῶν ἀπάιτων αἴτιος. Κοινωνία οὖν οὐδεμία τοῖς τοιοῦτοις πρὸς τὸν Θεόν. Βοηθητικὸν ἡ ἀγάπη, ἐπικουρεῖ, συμμαχεῖ, θερμῶς ὑπερπενεῖ. Πονεῖται ὀλοφύχως ὑπὲρ τῶν ἀγαπωμένων, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ αὐτῶν· πάντα πάσχει, πάντα ποιεῖ, πάντα ὑπομένει ὁ ἀγαπῶν.

με'. Τί ἂν ὠφελοίη ζῶν, ἢ τίς αὐτοῦ χρεία ἐν βίῃ; Ὁρᾶτε πρὸς τὸ καὶ πρῶτον καὶ μόνον καὶ μέγιστον ἐν τοῖς ἄρτι παράδειγμα, τὸν αὐτοκράτορα, ὃς ἀγαπῶν τὸν κόσμον, οἶα καὶ εἰς Θεὸν αὐτῷ ἐπικεκλημένος μετὰ τὸν ὑπερουπάνιον, οὐσίαν ὡσπερ ἑαυτῷ

quos suppliciter deprecor, ut exoptent huic civitati meliora, ne hic quoque ex paucissimis malis hominibus res nostrae affligantur. Deus, sanctissime rex, et rex divine, in nos aspicias et robora concussos, ut vel in tuo manifesti constemus, vel postquam ceciderimus, in quiete jaceamus. Ex duobus unum, vel pulchre vivere, vel pulchre mori desideramus et nos, tanquam homines turbidi vehementerque exagitati. His dictis, quibus non dixerit aliquis non densam intermisceri doctrinam propter quam utiliter hic sumus congregati, de cetero nunc tacebo, donec ex vobis aperte discam, quo propositorum locorum ordinatis nos, forte quidem utiles, ut quis ait sapiens, forte vero inutiles. Postquam autem audiverimus, loquemur, vel parce, vel minus remisse.

43. Hucusque vero de more prædico vobis, ut præparemini ad instantem jejunii sanctificationem illis modis, queis vobis adulator suppositus sum. Non enim habeo dicere quidquam illis melius vel perfectius. Sit autem vobis jejunii Deo placentis condimentum non solum cibi parcitas, et firma temperantia, quæ plerisque facilia sunt, sed et maxime erga pauperes misericordia juxta vires exercita; quam nec ipsam abjiciet omnium miserator Deus, qui non solum ponit in multo elemosynæ magnitudinem, sed etiam in paucis viribus respondente, sed et in ipso paucissimo, si hoc ipsum hilariter et discreto detur. Quod autem in his utile sal reputatur, nec ipsum desit.

44. Est autem istud charitas, adeptu facile bonum, dummodo velimus sursum aspicere et quærere, difficile vero inventu si claudamus oculos et inquireamus, de qua cum mille sermones infuderimus, nescio an aridas ad dilectionem animas madefecerimus, et ad fructificationem aperuimus. Ista prætermissa, frustra laborabimus orantes et jejunantes, et genuflectentes, et vigilantes, et misericordiam exercentes, et lacrymas fundentes: impossibile enim est, quod Deus, ipsa charitas, aliquid accipiat ex his qui charitatem parvipendunt et sic auxilium ex illo contempnunt. Mali sunt qui non habent charitatem; malos autem prolecor dilectionis benigne non prosequitur. Injusti sunt non amantes: injustis autem non illucescit sol justitiæ. Nihil boni venit a non habentibus charitatem: Deus autem omnium bonorum est auctor. Nulla igitur talibus ad Deum est participatio. Auxiliatrix est charitas, succurrit, in pugna adjuvat, ferventer collaborat. Ex animo fatigatur propter dilectos et animam suam pro ipsis ponit: omnia suffert, omnia facit, omnia sustinet qui charitatem habet.

45. Quid vivens prodesset, vel quod illius esset in vita commodum? Intuemini primum et solum et maximum illorum qui nunc sunt exemplar, Dominum omnipotentem, qui diligens mundum, tanquam ipse deus post supercælestem deputatus,

quasi substantiam sibi pro nobis labores assignat, et ad hoc se judicat natum, et pro mundo laboret et labores sibi non obstacula faciant per vitam, neque die, neque nocte, neque hyeme, ipsum etiam humorem in membris animalibus congelante, neque æstate urente; ita ut difficile sit videre illum de actionibus pro nobis factis olim agentem, non dico ad quiescendum, sed etiam ad paululum respirandum. Ecce enim modo nos hyems includebat in domos tanquam in latibulorum recessus impellens, et unusquisque, velut sub Tartaro stantes, gelidi degebamus, et torpore vexabamur; nos etiam pigebat inclinare caput ad aerem, ut ita dicam, domesticum, qui circumit atria; et arte conficiebamus amœna pedum involuera, enemidesque luxuriosas, et vestitus velloribus onustos. Multi vero dulcem enutriebant ignem, per quem ab humano corpore hyemale frigus ejiciebatur; mollior autem ad tales ferendas impressiones, in balnei calore consistebat ad frigus exterius circumdatum æquali vi devincendum. Et talibus quidem rationibus aeris severitatem repellebamus. Dominator autem, assuetus jam a magno et a parvo post infantiles fascias talibus horrorem imprimentibus, et, veluti quis urbane diceret, jamdulcum frons ipse totus esse sciens in his quæ spectant ad constantem exercitationem ad perferendas tales aeris injurias, quando constantiæ tempus advenit, nihil circumdatus aut præmunitus, præter æstum ad quodlibet opus pro Deo, zelumque quo fervebat ad illum, adeo ut incenderetur in injustitiam inimicorum ejus; pro nihilo reputans minas et plagas, quales ad summum extollebat hyems, ardentissime currit; et irruil medius inter inimicos alienatæ mentis et alienæ linguæ prospereque procedit ad extraordinaria, quorum modo per ecclesiam legebantur evangelia, exemplum et ipsa charitatis exinde profluentis; per quæ nos etiam hujusmodi festivitatum participes assumit ille qui non solum in fugam perpetuam inimicos vertit et quidquid in ipsis certamini proprium, evertit, sed etiam ipsorum terram habitatoribus desertam fecit, illosque subiecit nobis in servitutem, qua ipsi vere digni sunt et nomen ad id ferunt.

46. Tales igitur regalis erga nos charitas, talis propter nos et similes nobis zelus dominatorem urit. Sic ille sermonibus docens optima, quorum caput est charitas, doctrinam et operibus consignat, seipsum in omnibus virtutibus præbens archetypum. Illum et hic, quantum possibile est, imitemur, quoniam ille imago cuncti boni figuratus, maximum Salvatorem nostrum in imitationem imaginaliter proponens, et gratuitam illius mortem propter nos in mentem exprimens, seipsum propter nos morti tradit. Ideo prorsus gauderet, discens et nos in bono diligentes, quoniam et magister et omnis boni gnarus monarcha nobis

Α τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν πόνους ὀρζεται, καὶ εἰς τοῦτο γεννηθῆσθαι κρίνει, τὸ ὑπὲρ τοῦ κόσμου πονεῖσθαι, καὶ τοὺς κόπους αὐτῷ μὴ ἐγκόπτεσθαι διὰ βίου, μὴ ἡμέρας, μὴ νυκτὸς, μὴ χειμῶνος, πηγνόντος καὶ αὐτὴν ὑγρότητα τὴν ἐν μέλεσι ζωϊκοῖς, μὴ θέρους φλέγοντος· ὡς ἔργον εἶναι ἰδέσθαι αὐτὸν σχολῆν πράξεων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἄγοντα, μὴ ὅτι γε ὡς ἀναπαύσασθαι, ἀλλὰ μικροῦ μηδὲ εἰς ἄνετον ἀναπνεῦσαι. Ἴδου γὰρ καὶ νῦν ἡμᾶς μὲν ὁ χειμὼν ἐνέκλειε παραβύων ὡς εἰς φωλεῶν καταδύσεις τοὺς ἐν ἡμῖν οἰκίσκους, καὶ ἕκαστος ὡς οἶα καὶ ὑπὸ ταρτάρου ὄντες, κρυεροὶ διτρυγομεν, καὶ νάρκην ἐπάσχουμεν· καὶ τὴν ἡμῖν ὕκνος, καὶ προκύνειν εἰς ἀέρα, τὸν ὡς εἰπεῖν κατοικίδιον, ὅς καὶ περικέχυται τὰς αὐλάς· καὶ ἐτεχνώμεθα ποδῶν ἰλαρὰ προκαλύμματα, καὶ κνημίδας τρυφώσας, καὶ ἀμπεχόνας μαλλοῖς βεβριθείας. Πολλοὶ δὲ τινες καὶ πῦρ μυλακῶν περιειργάζοντο, δι' οὗ σώματος ἀνθρωπίνου ψυχῆς χειρῆριον ἐκπορίζεται· ὁ δὲ μαλακώτερος, προσβολὰς φέρειν τοιαύτας, καὶ λουτρῶνος ἐγίνετο ἂν ἀντίπαλον πρὸς τὸ δριμύ τοῦ ἕξω περιέχοντος. Καὶ τοιαύταις μὲν ἡμεῖς μεθόδοις τὸ τοῦ ἀέρος λυποῦν ἀπεκρουόμεθα. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἔθως ἤδη ἐκ μακροῦ καὶ μικροῦ μετὰ τὰ βρεφικὰ σπάργανα τῶν οὕτω φρικαλέων καταστημάτων γενόμενος, καὶ, ὁ δὴ τις ἀστείως ἔφη, πάλαι ποτὲ μέτωπον αὐτῷ ἕλος εἶναι διαγνοὺς τὰ γε εἰς καρτερικὴν γυμνασίαν τοῦ ὑπομένειο βραδουργίας ἀέρων τοιαύτας, ὅτε φερρονίας καιρὸς περιέβλημένος ἢ προβεβλημένος οὐδὲν περιττόν, ἀλλ' ἢ τὴν πρὸ πάντος ἔργου μετὰ Θεὸν θαλπιαρτὴν, καὶ τὸ διαθερμαίνεσθαι εἰς τὸν ὑπὲρ ἐκείνου ζῆλον καὶ ὡς οἶα πυρφορεῖσθαι ταύτη πρὸς ἐκδίκησιν τὴν κατὰ τῶν ἐκείνου ἐχθρῶν, παρ' οὐδὲν θέμενος τὰς καὶ ἀπειλὰς καὶ βολὰς, ὅποίας ὁ χειμὼν εἰς ἄκρον ἐξησκήσατο, ἐκτρέχει κατὰ σπουδὴν· καὶ ἅμα ἐμπηδᾷ τοῖς ἀλλόφοροι καὶ ἀλλογλώσσοις πολεμίοις, καὶ εὐοδοῦται εἰς τὰ ἐξίσια· ὧν ἕναγχος εὐαγγέλια ἐπ' ἐκκλησίας ἀνεγινώσκοντο, δεῖγμα καὶ αὐτὰ τῆς ἐκεῖθεν ἀγάπης, δι' ὧν κοικωνοὺς ἡμᾶς καὶ τῶν τοιοῦτων χαρμυσῶνων προσλαμβάνεται ὁ μὴ μόνον εἰς φυγὴν ἀμετάστρεπτον τοὺς ἐχθροὺς κλίνας, καὶ καταστρέφας τὸ ἐν αὐτοῖς μάχιμον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς γῆν ἐρημώσας τῶν οἰκητόρων, καὶ χώρας πολυτενοῦς αἰχμαλωσίας ἀπαγαγὼν, καὶ ἐγκαταστήσας τοῖς καθ' ἡμᾶς εἰς δουλείαν, τῆς αὐτοὶ καταξιοὶ καὶ ἐπώνυμοι.

Δ μὲν. Τοιοῦτον ἡ βασιλικὴ περὶ ἡμᾶς ἀγάπη, τοιοῦτος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκαλεῖ ζῆλος τὸν αὐτοκράτορα· οὕτως ἐκεῖνος καὶ λόγοις διδάσκων τὰ βέλτεστα, ὧν κεφάλαιον ἡ ἀγάπη, ἐπισφραγίζει τὴν διδασκαλίαν καὶ ἔργοις, ἀρχέτυπον ἐφ' ἅπασιν ἀρετῆς ἑαυτὸν προῦστων. Τοῦτον μιμησώμεθα κἀνταῦθα, ὅσον δύναμις, ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνος ἐκμαγεῖον πάντος ἀγαθοῦ τυπωθεὶς, τὸν μέγιστον Σωτῆρα ἡμῶν εἰς μίμησιν εἰκονικῶς προστιθάμενος, καὶ τὸν ἐκείνου δωρεὰν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον εἰς νοῦν τυποῦμενος, θνήσκειν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προτίθησι. Διὸ καὶ χαίροι ἂν πάντως, μανθάνων αἱ ἡμᾶς ἀγαπητικούς ἐν καλῷ, ἐπεὶ καὶ διδάσκα-

λος ἡμῖν καὶ παντὸς ἐπιστημονάρχης ἀγαθοῦ θεοῦθεν προβιβληται. Διδασκάλου δὲ ἀφθόου ἴδιον χαίρειν, οἷς εὐδοκιμοῦσιν οἱ διδασκόμενοι. Τούνηντιον μέντοι θλίβοιτο ἂν, εἴπερ αὐτὸς μὲν κινδυνεύει δι' ἡμᾶς τὰ ἐς πόλεμον, ᾧ καὶ θάνατοι παρομαρτυοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κατ' ἀλλήλων ἀνιστώμεθα μάχιμοι, καὶ οὕτως εἰς οὐδὲν δέον βροτολοιγοὶ ἀπεκινδυνόμεν.

μζ'. Ἐνθυμώμεθα πρὸς τούτοις καὶ τὸ κατάντημα τοῦ προκειμένου νηστευτικοῦ σταδίου, τὴν κοσμοσωτήριον πασχάλιον, τὴν κυριακὴν ἀνάστασιν, τὴν καὶ ἄλλως μὲν ἐξανάστασιν ἡμετέραν ἐκ παραπτωμάτων πολλῶν καὶ τῶν τῆς κοινῆς δὲ καὶ τελευταίας καὶ φρικτῆς προοιμίων ἐπισφράγισμα ἐφανέστατον. Ἀνασκάλλωμεν τῇ διανοίᾳ τὴν εὐκαταὴν ταύτην κυριώνυμον, καθ' ἣν σκοπὸς ἡμῖν κείριος αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν παμβασιλέα Σωτῆρα ἐνοικίσασθαι ἐς ψυχὴν, προκαθηραμένους δηλαδὴ, καὶ συρφετοῦ παντὸς τὸν κατὰ νοῦν ἐν ἐκάστοις οἶκον σαρώσαντας.

μη'. Προσλογισώμεθα καὶ ἄλλως μὲν, ὃ καὶ ἐτέρωθι ἔφαμεν, πῶς ἂν ἐν ἡμῖν χωρήσῃ ὁ μέγιστος ἄρχων, ὁ παμβασιλεύς θεός, αὐτοῖς ὁπαδοῖς τοῖς περὶ αὐτὸν, ἐὰν οὕτω γέμωσιν ὁμῶν αἱ οἰκίαι φαύλων περιουσιῶν καὶ σκευῶν, ὡς μὴ δεδῶσθαι οἴκησιν αὐτῷ. Μάλιστα δὲ προσεπιλογισώμεθα, ὡς εἰ καὶ πᾶσαν ὅλην ἑτέραν ἀπαγάγωμεν τοῦ κατὰ ψυχὴν οἴκου, φιλοκαλῆσαντες ἑαυτοὺς ἀπειροκάλως, καὶ εἰς ἀβύσσους καὶ καθαρεῖους καταστήσομεν, ἐν δὲ καὶ μόνον ἐνδομύχως ὑπεδρεῦαν ἐάσομεν, τὴν τῆς δικαίας καὶ ὀρθῆς καὶ ἀπραγματευτοῦ καὶ ἀκισθῆλου ἀγάπης ἀντίπαλον ἔχθραν, πῶς ἂν τὴν αὐτοαγάπην, τὸν Κύριον, εἰσοικισώμεθα; Οἶμαι, οὐκ ἂν.

μθ'. Ἐξελάσωμεν οὖν πρῶτα τὸν τοιούτου βασιλείως ἐχθρὸν ἀφ' ἡμῶν, τὸ ἀλόγιστον λέγω μῖσος, πρὸς δὲ γε καὶ τὴν αὐτοῦ στρατιάν, τὰς ἐπιβουλάς, τὰς διαβουλάς, τὸ ἐφ' οἷς οὐ πρέπει κρυφίνου, τὸ ἀγκύλον ἦθος, τὰς πολυελίκτους καμπάς, τὸ κακόγλωσσον ψεῦδος, τὸ ἐπὶ φιλίᾳ ὑποκριτικόν, τὰς λεοντώδεις ἀρπαγὰς, τὰς αἰετώδεις κλαγγὰς, ἐφ' οἷς καὶ ἀδικοῦμεν, τὸ κατὰ τῶν ταπεινῶν ἀδελφῶν καὶ δεινὰ βροντῆν καὶ ὄλεθρον κεραυνοβολεῖν, τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὧν στρατολογεῖται μῖσος ἀντίπαλον ἀγάπῃ τῇ κατὰ θεόν. Τούτου τοῦ πολυκεφάλου βλάβους ἐξαιρεθέντος ἀφ' ἡμῶν, ἅπαν ὠφέλιμον ἀντειπελεύσεται. Νέφος ἐστὶ τὸ φεῦλον μῖσος, ἐπιπροσθοῦν τῇ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ, καὶ μὴ ἀφ' ἑνὸς αὐτὸν ἐπιλάμπειν ἡμῖν. Ἐκνεοῖας ἐστὶ, μᾶλλον μὲν οὖν Τυφῶν βιαιότατος, βυσσῶθεν ἀναμοχλεύων τὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου θάλασσαν, καὶ τὴν κατὰ θεὸν γαλήνην καὶ εἰρηναίαν διαγωγὴν καὶ ἡσυχαίαν κατάστασιν ἀπάγων ἐξ ἡμῶν. Τραχύτης ἐστὶν, ἅπαν ἀχρειοῦσα λεῖον καὶ εὐθές, δι' οὗ πρὸς θεὸν εὐδοκίμομεθα. Εἰρική ἐστὶ ζυφερά, κατακλείουσα, ὡς οὐκ ἂν εὐξαιτό τις, καὶ οὐ μόνον ἀποφραγνύουσα καὶ κωλύουσα βιοῦν ἀνθρωπίνως, οὐς ἂν ἐνδον ἀπολαβοί, ἀλλὰ καὶ φωτὸς ἀποστεροῦσα, οὐς ἐναπείργει.

ν'. Τί πολλὰ λέγειν εἰς παραβολὴν ἀνιγματοῦδη; Δείκνους ἔργον τὸ ἀκανόνιστον μῖσος, οὐπὲρ ἀφε-

A proponitur a Deo. Magister vero non in vidi proprium est iis gaudere, quibus discipuli clarificantur. Contrarie porro forsan affligeretur, siquidem ille pro nobis incurrit pericula belli, cui mortales comitantur, dum nos in invicem insurgimus pugnantes, et absque causa homicidæ evadimus.

47. Recogitemus insuper propositi jejunationis stadii terminum, salutare dico Pascha, Dominicam resurrectionem, nostram aliunde resurrectionem ex nullis lapsibus, sed et proceriorum communis ultimæque ac horrendæ dici manifestissimum sigillum. Inspectemus cogitatione desiderabilem hanc Domini diem, qua nobis est opportunus finis intentus, ipsum hunc regem potentissimum ac Salvatorem in mentem hospitaliter accipiendi, sano post præparationem et ab omni sorde spiritalis in unoquoque domus purificationem.

48. Consideremus præter hæc, quod alias diximus, quomodo locum in nobis habere possit maximus dux, potentissimus rex Deus, cum sociis suis, si domus vestre vilibus substantiis et vasibus adeo repleantur, ut ipsi non concedatur habitatio. Præsertim autem attendamus hæc: si cunctam quidem extraneam materiam spiritali domo abjecerimus qua nosmetipsos inhoneste exornaveramus, nosque puros et expurgatos constituerimus, unum autem solum interius permiserimus sedile, adversariam justæ, et rectæ, incuriosæque ac sinceræ charitatis, inimicitiam, quomodo charitatem ipsam, Dominum, in hospitium recipere poterimus? Puto fieri non posse.

49. Expellamus igitur primum a nobis hujusmodi regem inimicum, odium dico irrationale, deindeque ipsius exercitum, insidias, calumnias, in rebus, quibus non decet, dissimulatione, tortuosam indolem, multifidos sinus, pravæ linguæ mendacium, in amicitia simulationem, leoninos raptus, aquilinos clamores in eos quibus injuriam facimus, ad hæc contra humiles fratres tremenda tonitrua lethaliter fulminantia, cætera cuncta, quibus agmina componit odium charitati quæ secundum Deum est adversarium. Hoc enim multicipiti damno a nobis ablato, quodlibet commodum succedet. Nubes est pravum odium, ante solem justitiæ posita, non sinens ipsum illucere nobis. Procella est, aut ut melius dicam violentissimus typhon, nostræ mare funditus commovens, et divinam tranquillitatem pacificumque transitum, ac securam stationem a nobis removens. Asperitas est, quodlibet destruens planum ac rectum, qua ad Deum feliciter progredimur. Carcer est tenebrosus, claudens, ut nemo gloriari posset, et non solum intercludens et non sinens humane vivere, quos intro suscepit, sed etiam orbans lumine, quos includit.

50. Quid multa dicam in parabola et in ænigmati? Dæmonis est opus iniquum odium, a quo prorsus

illis qui Dei sunt abstinendum est. Iniquum autem odium dico, discernens istud ab illo, quod etiam ad gloriationem Davidi reputatur. Odit enim ille, quos amari non oportebat: hi vero sunt qui odii sermonibus versantur, et gratis bella inferunt. Non abscondit huiusmodi suam mentem, sed etiam cogitatum psallit, perfectum odium dicens, illos odisse, quos etiam in inimicos fieri sibi assererat. Esset autem huiusmodi Davidicum odium, quod intra domum ut decet in animam infunditur, et exterius irreprehensibiliter apparet. Cum enim perfectum est in nobis, quod ex manifesto et ex mentis abscondito componitur, pulchre perfectum Psalmistæ explicaretur odium, quod intus manet et in exterioribus prodit, et in tantum ex duobus crescit, ut inimicitiam convenientem quam sursum habet Deus, infra moveat, quod dicendum de David, Elia, Phinee, magnoque Moyse, et cæteris zelatoribus, adversus malos inimicis. Alio vero odio in offensis ad invicem abstinemus, si Christiani sumus, servantes illud adversus pravi serpentis discipulos et pugnatōres, necnon et illum ipsum, qui inimicitiam adversus humanum genus servans, illam exinde merito haberet in se replicatam.

51. Hanc adversus auctorem mali et semper inimicum inimicitiam Deus in nobis constanter obfirmet, roboretque nos ad semper vincendum illam separationis maceriam, quam evertentes in dilectam intrabimus habitationem, a qua nos ille nequam prohibere semper vult et annititur. Hæc autem est chara habitatio, omnium, quas quis diceret, charissima, in paradiso sita, quod sumus cum Deo et in Deo, et juxta Deum per gratiam omnium dominatricis sanctissimæ Trinitatis, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Aτέον πάντως τοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἀκανόνιστον δὲ μῖσος ἔργον, διαστελλόμενος αὐτὸ τοῦ ἑτέρου, ὃ καὶ τῷ Δαυὶδ εἰς καύχημα ἐπιλέγεται. Μισεῖ γὰρ ἐκεῖνος, οὓς ἔχρην μὴ ἀγκῆσθαι· οἱ δὲ εἰσιν οἱ λόγοις μίσους κυκλοῦντες, καὶ δωρεὰν πολεμοῦντες. Οὔτε κρύπτει τὸν τοιοῦτον αὐτοῦ νοῦν, ἀλλὰ καὶ ψάλλει τὸ νόημα, τέλειον μῖσος λέγων μισεῖν αὐτοὺς, οὓς καὶ εἰς ἐχθροὺς αὐτῷ γενέσθαι. Εἶη δὲ ἂν τοιοῦτον Δαυετικὸν μῖσος, ὃ καὶ ἐντὸς οἴκου βεῖ θεόντως ἐς ψυχὴν, καὶ ἐκτὸς ἀμέμπτως ἐπιφαίνεται. Τελειομένου γὰρ τοῦ ἐν ἡμῖν συνθέτου ἕκ τε τοῦ προφανομένου καὶ τοῦ νοερώς κρυπτομένου, καλῶς ἂν μῖσος ψαλμικὸν ἐρμηνεύοιτο τέλειον, τὸ καὶ ἔσω μένον καὶ ἐν τοῖς ἔξω προῆκον, καὶ εἰς τοσοῦτον περαυξηθὲν δι' ἀμφοῖν, καὶ ἐχθραν ὑποκινήσαι πρέπουσαν ἄνω Θεοῦ, ὅποιον καὶ ὁ Δαυὶδ, καὶ ὁ Ἰλίας, καὶ ὁ Φινεὺς, καὶ ὁ μέγας Μωσῆς, καὶ οἱ λοιποὶ ζηλωταί, οἱ κατὰ τῶν κακῶν πολέμιοι, Ἑτεροῦ δὲ μίσους ἀπαλλαγείημεν ἐν τοῖς κατ' ἀλλήλων συρφετοῖς, ἂν ὦμεν Χριστιανοί, τηροῦντες αὐτὸ κατὰ τῶν τοῦ πονηροῦ ὄψεως μαθητῶν τε καὶ μαχητῶν, καὶ αὐτοῦ δὴ ἐκεῖνου, ὃς ἐχθραν τηρῶν κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σπέρματος, καλῶς ἂν αὐτὴν ἐκεῖθεν ἔχοι κατ' αὐτὴν ἀνακάμπτουσαν.

Bνά. Ταύτην τὴν ἐχθραν τὴν κατὰ τοῦ ἀρχεκάκου καὶ ἀεὶ πολέμου παγιῶσαι ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν παραμένειμον, καὶ ἐνδυναμῶσαι ἡμᾶς εἰς τὸ νικᾶν ἀεὶ ἐκεῖνον, τὸ κακὸν μεσότοιχον, ὃν καταβαλόντες γενησόμεθα τῆς φίλης οἰκῆσεως, ἧς ἀποτεριχίζειν ἡμᾶς ὁ πονηρὸς καὶ βούλεται καὶ τεχνᾶται πάντοτε. Φίλη δὲ οἰκῆσις, ἀπασῶν φιλότατη, ὣν ἂν εἴποι τις, ἢ ἐν παραδείτῳ, διὰ τοῦ σὺν Θεῷ καὶ ἐν Θεῷ καὶ μετὰ Θεοῦ εἶναι, χάριτι τῆς πάντων κυριεύσεως παναγιωτάτης Τριάδος, ἧ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.